Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера дениз ★ ЕРА, 19 АПРЕЛЬ, 1990 ШУ. ★ № 46 (7860). ★ Мах 3 кеп.

Яхьа дневник

ЛаьрхIар кхоачашду

Шоаш пятилетка тIеххьарча шера тIанйца декхараш хадданза тIеххкхоачашдеш хьабоагIа Грозненски «Горпищекомбинат а» болхлой. Ер шу доладелча дениз таханарча денга кхачалца йолча хана пачхаьалкхен планагIа лаьрхIачул совгIа цар арахийцай 344 эзар сома маьха товарни продукци. Цу даькъе оттабаьча боарамал тIех арахийцад 303 тонн ганарий даьтта, 330 тонн жмых, итт эзар дал корта бохабеш доаца маларанш, кхыйола продукци. Из продукци бахача наха хIара дийнахьа хоатташи дика дIаэцаши я.

Экономически реформа хьалашка къахьегача пищекомбината болхлоша беттага беттага дикагIа хулийт кхы мел дола технико - экономически хьокхамаш а. Шоай потребителашта продукци лоаттаяра дола договорни декхараш а толамца кхоачашдаьд цар. Заданел тIех арахийцад 811 эзар сома маьха халкъа эша товараш. Арахецача продукцега дIабода мах лохбарах, бийдал, электроэнерги, кхы мел йола материалаш кхоярах пачхаьалкхенна кходаьд итташ эзараш сомаш. Къахьегама овсарле лакхъяра кхаь беттан план 30 процент тIеххкхоачашъяьй комбината болхлоша. Духхьал из лакхъяра чотагIа хьаяьй цар планал тIех арахийца еррига продукци.

Уж толамаш доахача къаьстта дика къахьийгад Абубакаров Идрис, Ужахов Илез, Тимаев Рамзан керте латтача цехий коллективаша.

Деша дай бац

ГIишлонхошта тайп-тайпара гIирсаш хьалдара, бахача наха шоай цIеношка ремонт яра эггара чIоагIагIа аьттув болаш йола ха хьатIаотташ латт. Царна дукха эш Темишев Амади Адневич керте латтача Нохч-ГIалгIай химически заводе арахеца басараш, олиф, пластмассови изделеш, кхыйола продукци. Шоай потребителий хьашташ дизза кхоачашдара доккхий декхараш тIанйцадар предприяте болхлоша укх шера. Мишта кхоачашду-теш цар уж? ДIабахача кхаь бетта баьча балха итогашка хьежача тIанйца декхараш шоаш тIанйццача бесса каьхата тIа дисад. Кхыметтел пачхаьалкхен планах а лоархIабац уж. Товарни продукци арахецара задани 96,6 процент мара кхоачашъяьяц цар. ТIадиса пачхаьалкхен декхараш 105 эзар сома маьха да. ДоагIачул дукхагIа дIадода хьаеча продукцега, долче, дог доахилга дац пайда барга. Къахьегама овсарле лакхъяра квартала план 85,9 процент мара кхоачашъяьяц завода коллективо.

Шин потребителашта продукци лоаттаяра дола договорни декхараши товарни продукци арахецара пачхаьалкхен плани низткъа мара кхоачашъяьяц цо. Лоацца аьлча, шоай деша дай бац предприяте болхлой. Цун керттера бахьан да материально-технически Iалашо елга эсала лелар, къахьегамен производственни дисциплина во хилар.

21 апреле—къахьегама субботник

Инициатива хьаллаьцай

В. И. Ленин ваьча дийнахьа дениз 120 шу дизара хетадаь къахьегама субботник де, аьнна дIадоладаь гIулакх республика дуккхача предприятешка хьаллаьцад. Из иштта долга хьахьокх къахьегама коллективай профсоюзашта керте латтараша деча хоамаша.

Ю. Лопухов, Нохч-ГIалгIай АССР энергетикаи электрификацеи производственни объединене профкома председатель.

— ХIанзарча чоалханеча хана, пачхаьалкхе социалистически наькъагIа дегIаяра хьакъехьа дувцараш тайп-тайпара долча хана, юха а Ленина хьийхача наькъа уйла тIаерзаш хилар боккха лоархIам болаш да. Доллача хIамана бехке яр социализм а йоацаш вайна тIальтта командно - административни система я. Ленина хьийххача тайпара йола социализм — из демократически, паргIатта а динамично а дегIайоагIаш йола пачхаьалкхе я. Цо къахьегамхошта шерра таронаш лу инициативни, маькара хила, творчество дегIайоалае. Цудухьа дуккхача хана дениз хьайоагIаш йола ленински субботникаш дара традици тахан наха хьаллоаца хиланза даргдоаца хIама санна.

Укх шера къахьегама субботник чакхдаккха лархIар а Ленин лархIар, цун сий дар да, дунен тIа эггара хьалха советски пачхаьалкхе вIашагIъеллар из хилара тарра.

21 апреле тха еррига коллективо чIоаггIа хьинар айдаь къахьегаргда. Субботнике къахьегаш даькха ахча энергетикий социальни хьашташ кхоачашдарга дIадохийтаргда.

З. Кузумова, «Пищемаш» яхача Аргунски завода профкома председатель.

— ТIатеIIа, дегаш айденна болх беш хилар — фу хургда хIанз цул лоархIамегIа? Цудухьа субботник хулача денах къахьегама ди аьнна цIи тиллай пищемашевцаша. Тхоах хIаране ший деза декхар лоархI цу дийнахьа эггара хьинарегIа къахьегар, хIаьта цунца В. И. Ленин ваь ди дездар а.

Субботник чакхдаккхара лаьрххIа штаб вIашагIъеллай оаха. Массане а дика къахьегаргдолаш гIулакх вIаштIехьдаккха лерхI оаха, хIаьта цу дийнахьа мел даькха ахча пищемашевций социальни хьашташ кхоачашдарген къахетаме гIулакхашкен дIадахийта а лаьрхIад оаха.

Н. Горащенко, «Силуэт» яхача производственни объединене профкома председатель.

— 21 апреле къахьегама субботник дергда, аьнна дIайолаяь инициатива тха коллективо раьза хиниа хьаллаьцар. Иштта раьза хилар къахьегамхой цу дийнахьа даьккха ахча къахетамеча гIулакхий фонде дIахьожадергдолга хайча а. Цига дIахьожаде лаьрхIад оаха 4500 сом ахча.

К. Михин, «Грознефтеоргсинтез» яхача производственни объединене профкома председатель.

— Март бетта хезар тхона В. И. Ленин ваьча денна хетадаь 21 апреле субботник дергда, аьнна Сургутски мехкдаьттахоша дIадоладаь гIулакх мехкдаьттаи газовии промышленноста болхлой профсоюза ЦК-ас могаяьлга. Цунна тхо дерригаш а раьза хилар.

Оаха лерхIачох 13 эзар гаргга саго дакъа лоацаргда тха объединене субботника юкъе. Цу дийнахьа даькххача ахчах 3000 сом къахетама гIулакхий фонде дIахьожаде а юхедисар тхоай социальни хьашташ кхоачашдарга дIадахийта а лаьрхIад оаха.

В. ЧЕРНЯК.

КХАШКАРА БАЛХАШ СИХДЕННАД

Шерра доаржадаь дIахьош да гота балхаш Урус-Мартановски района бьацадаараш кхедара лостам болча «Солнечный» совхозе. Помидораша, нарсаша, мошача горохо, кхыча бьацадаараша укх шера 1300 гектар гаргга лаьтта дIалоацаргда.

— Карарча пятилетка цхьа шу дIадахийтадац тха къахьегамхоша бьацадаараш дIадалара планаш а социалистически декхараш а кхоачаш ца деш, — дувц совхоза директора Кагерманов Исас. — Шеко яц тха, укх шерара декхараш а толаме кхоачашдергхиларах. ХIана аьлча тха дукхагIбола кхаш леладераш арендагIа къахьегаш ба. Цудухьа бIубенна да тхо тхоай низах.

ТIатеIIа дIаювш я моша горох Товдарханов Докка керте латтача бригаде. Цига цу культуро 200 гектар лаьтта дIалоацаргда укх шера. Цунах хIанзле ахнел дукхагIдар дIадийнад.

ХIара дийнахьа кIезигагIдале цаI-ах норма еш къахьега вIаштIехьдоалийт из болх беш боахкача механизатораша Бажаев Авалуна, Хашев Адама, Вахаев Руслана. февраль, март бетташка кхашка техника араяккха йиш хулийташ лаьттача деношка Iай хьаIайна тIоадал дIакъовлаш макхаш доахаш, культиваци еш кхаш тIера дика тоадаь нийсдаь хиларо.

Боахама къахьегамхой хьашташ кхоачашдара укх шера духхьашха итт гектара тIа коартолаш а кхеергйолаш я совхозе. Уж дIаера болх а дIаболабаьб.

Х. МАГОМЕТОВ.

СУРТА ТIА: мошача гороха фун дикалга хьожаш ба, из культура дIаювш бола «Солнечный» совхоза механизатораш Хашев Адами Вахаев Руслани.

В. ЮНЦЕВИЧА сурт.

ХАЛО ТIАКХАЬЧАРАШТА НОВКЪОСТАЛ ДАЬД

Республика цхьайолча районашка лаьтта чутекха бахарах бохабаьча нахага кхаьча бала байбе, царна могаш дола материальни а моральни а гIо де нах гIерташ хилар хьахьокхаш хоамаш хоз республика тайп-тайпарча районашкара, предприятешкара, учреждешкара, организацешкара.

Дукха ха йоацаш юха а лаьтта чутекха бахача наха доккха зулам хиннад Ножай-Юртовски, Малгобекски районашка. Итташ дезалаш тхов кIийле йоацаш бисаб. «Киновидеопрокат» яхача производственни объединене генеральни директора Х. Гандалоева предложенегIа объединене коллективо лаьрхIад хIара болхлочо цхьан дийнахьа къахьийга даьккха алапи стихийни зулам хиннача наха долча новкъостала дIахьожаде.

Грозненски кинотеатрий сета директора В. Данилова предложенех городерча деррига театрашка кхы тIа цхьацца сеанс чакхъяккха а цига хьагулдаь ахча бахарах бехача наха дIахьожаде а лаьрхIад.

Из деррига вIашагIтехача ши эзар сом хилар, хIаьта из Ножай-Юртовски районе дIа а дахьийтад наха дIадала. Цул совгIа, объединене баьча пайдах кхы а диъ эзар сом Жилсоцбанкерча № 700300101 йолча чоте дIачуденнад.

А. УЛАЕВ.

Сийле хийла хьалхалаттарий!

КПСС обкома бюрос, НГIАССР Министрий Совето, облсовпрофо, ВЛКСМ обкомо йийцай 1990 шера I квартале хьайбай продукташ яхаран кийчъяран районаша, колхозаша, совхозаша лелаьча республикански социалистически яхьа итогаш.

Хьалхара моттиги КПСС обкома, НГIАССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома карара карателa ЦIе байракхи еннай свидетельство дIа а луш социалистически яхье котбаьннарашка йохкара ГАЗ-24 «Волга» яхача маркагIа йола 2 легковой автомашина а хьожаеш:

ШЕЛКОВСКИ РАЙОНА,

дулх эцара план 122 процент, шура — 113 процент кхоачаш а яь соахка цу хана хинначунца нийсдича дулхи шурен йоаккхилга а кийчъелга а дегIадоаладелга Iалашдаьчоа.

Социалистически яхьа условеш кхыча районашка кхоачаш ца яр бахьан долаш шоллагIен кхоалагIен моттигаш ца хьожае лаьрхIад.

Боахамашта юкъе хьайбай продукташ йоахилген кийчъелген дегIадоаладарах социалистически яхье котало яьккхараш лоархIалда:

хьалхара моттиги КПСС обкома, НГIАССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома карара карателa ЦIе байракхи еннай, свидетельство дIа а луш социалистически яхье котбаьннарашка йохкара «Жигули» яхача маркагIа йола 2 легковой автомашина а хьожаеш:

НАДТЕРЕЧНИ РАЙОНЕРЧА «ГВАРДЕЙСКИЙ» СОВХОЗА,

1989 шера цхьоалагIча квартале хинначунца нийсдича дулх доаккхилга 127 процент лакх а деш 1990 шера цхьоалагIча квартала заготовка план 2,7-зза кхоачашъяьчоа;

шоллагIа моттиги КПСС обкома, НГIАССР Министрий Совета облсовпрофа, ВЛКСМ обкома Сийлен грамотеи еннай, социалистически яхье котбаьннарашка йохкара «Жигули» яхача маркагIа йола легковой 2 автомашина а хьожаеш:

ШЕЛКОВСКИ РАЙОНЕРЧА «КРАСНЫЙ ПАХАРЬ» ЯХАЧА КОЛХОЗА,

1989 шера цхьоалагIча квартале хинначунца нийсдича дулх доаккхилга 2,8-зза, шура — процент лакхделга Iалашдаьчоа, заготовкай план 1990 шера I квартале йоагI-йоагIачох лаьрхIача 105 а 142 а процент кхоачашъяьчоа;

кхоалагIа моттиги КПСС обкома, НГIАССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома Дипломи деннад, социалистически яхье котваьнначунга йохка «Жигули» маркагIа йола цхьа легковой автомашина а хьожаеш:

ГРОЗНЕНСКИ РАЙОНЕРЧА «МОЛОЧНЫЙ № 1» ЯХАЧА СОВХОЗА,

1989 шера цхьоалагIча квартале хинначунца нийсдича дулх доаккхилга 117 процент, шура — 102 процент лакхделга Iалаш а даь 1990 шера I квартале йоагI-йоагIачоа лаьрхIача заготовкай план 168 а 111 а процент кхоачашъяьчоа.

Шелковски район а котало яьккха боахамаш а республикански Сийлен улга тIа даха.

Дика болх баьр санна белгалъяьккхай Шалински районера «Кавказ» яха птицефабрика, 1989 шера цхьоалагIча квартале хинначунца нийсдича фуаш гулдар 3,8-зза лакхделга Iалаш а деш 1990 шера I квартале заготовка план 124 процент кхоачашъяьр. Социалистически яхье котваьннчунга йохка «Урал» е «Днепр» яха мотоцикл хьожае птицефабрикана.

Автомобилаши, мотоциклаши хьожаю НГIАССР Министрий Совета фондера.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ХАРЖАРХОШКА

1990 шера 22 апреле шозлагIа хоржамаш хургда 4-чен 18-чен марта халкъа депутаташ ца хоржаш йисача НГIАССР халкъа депутаташ харжара йолча 22 хоржамий округен моттигерча Советашка хоржамаш дара йолча 1179 хоржамий округен.

Хоржамий комиссеш кхайк шозлагIа хоржамаш хулача округашкарча беррига харжархошка, кхаж тоссача юкъе дакъа лацара уж тIахьехаш.

СССР Министрий Совете

СССР Министрий Совето решени яьй салоIаш дола кIиранди 29 апрель оршотденга 30 апрелага даккха а, хIаьта шоаттди 1990 шера 28 апрель балха ди лархIа а, аьнна, цунна меттел салаIара кхы ди а луш, е цу дийнахьа баьча балхагIа хIанз долаш долча законагIа доагIаш дола ахча дIалуш. Бокъо еннай иштта болхлочун безам хиларга хьежжа из ди цунах доагIар дIа а луш хIара шера телача отпускаx дIатоха.

КПСС обкоме

ТIЕХЬАДИСАР ДIАДАККХА ДЕЗА

Ховш да, республике баха нах кхачан продуктащца; къаьстта дулхаца-шурийца а долаш, Iалашбара гIулакх во латтилга. Уж йоахалга алсамдалац. Карарча шера хьалхарча квартале шура йохкара планах лоархIаяьяц 74 колхози совхози, дулх дохкарах — 51 боахам. Марте-апреле хьал кхы а чIоагIагIа кIоаргделар. ДоагIа а доагIаш цу гIулакха раьза бац нах.

ТIехьадусача боахамий а районий а кулгалхоша дуккха бахьанаш кхувле а, болх тоабара мел эшар долаш да, цхьабакъда, доацаш да гIулакх дизза кхоачашделга, цхьаболча кулгалхоша шоашта тIадиллар чакхдоаккхалга, болх боагIача тайпара вIаштIехьбоаккхилга. Дуккхача хьайбаш леладеча фермашка гIулакх тесса дитад.

ДIахо ла йиш йолаш хьал дац из. ТIехьадисар махулла сихагIа дIадаккха деза. Цох лаьца дийцар — КПСС обкоме хиннача совещане. Цига дакъа лаьцар парте городской а районни а комитетий секретараша, горрайисполкомий председателаша, республикански ведомства, агрообъединеней, комбинатий, колхозий, совхозий кулгалхоша.

Хьайбай продукци яккхарахи йохкарахи планаш кхоачаш ца еш хIана йисай яхача хаттара жоп дала дезаш хилар райагрообъединеней председателий: «Надтеречное» — И. Индербиев, «Малгобекское» — А. Сосновская, «Ачхой-Мартановское» — Х. Цыкаев, КПСС Шалински райкома хьалхарча секретара А. Паскачева, Наурски райисполкома председатела С. Аюбова, «Чеченингушагропром» объединене председатела заместителий С. Мимбулатови Х. Амерхановеи.

Хьадоаладеш дола керттера бахьан — доакъар тоъаш ца хилар. Iанна тоъаргдолаш хургда аьнна лаьрхIа доакъар, дикка дукхагIдолча боахамашка чакхдаьлар карара шу хьатIа а кхачале. цу хана дениз хьайбаш кхоаб кхычахьара ийцача а боккха мах боаккхача а доакъарца. Цецвоаккхаш хIама да из. Цу боахамашкара соахка аьхкий а гурахьа а доакъар кийчдеча даькъе доахача толамех дола хоамаш ухар.

Районий, агрообъединеней, боахамий кулгалхой а партийни комитетий секретараш а юстарбаьннаб хьайбаш леладерий коллективай болх вIаштIехьбаккхара, тIахьожам боацаш дитад из гIулакх.

Совещане къамаьл дир КПСС Нохч-ГIалгIай обкома хьалхарча секретара Д. Г. Завгаева.

Цо белгалдаьккхар, республика агрокомплексе цхьаццадола дикалгахьа хувцамаш гуш долга: пятилетка диъ шера 12 процент дукхагIа яьккхай юртбоахама продукци. Йолаш я таронаш дулхи шурей йоаккхача даькъе а, цхьабакъда, парех пайда геттара кIезига эц. Цигара хьадоагIаш да тахан нах кхачан продуктащца Iалашбелга во хилар. Уж тоъаш яц городе хинна ца Iеш, юрташка а.

Ачхой-Мартановски, Гудермесски, Назрановски, Ножай-Юртовски, Урус-Мартановски районашка юкъера лаьрхIача республике вахача хIара саго дуачул кIезигагIа доаккх дулх.

Дикалгахьа дола хувцамаш Iалаьмате эшаш да. Уж дIадоладала деза наха къахьегама, салаIара, быта доагIаш дола хьалаш хьадарца. Къахьегама механизаци яр, фермай санитарни хьал тоадар, нах балха дIабигари цIабоалабари, дIайхахийи кхачеи лоаттабар, хьайбаш леладераш лаьрххIача гIирсаца Iалашбар — уж еррига проблемаш тIехьа а ца тетташ къоастае еза. ДукхагIа наьха йоакхо е еза кулгалхоша.

Доакъара база эсала я яхаш дувцар дувца доагIаш къамаьл дац. Из ледара хилара эггара хьалха бехке ба боахамий кулгалхойн специалисташи. Царга йолаш я доакъар кийчдара эша Iилманхой рекомендацеш, йоагI-йоагIача колхозеи совхозеи, цар хьалашка хьежжа, баьццара конвейер вIаштIехььяккхара эша методаш. Уж Iалаьмате лоархIаме я хIанз — бIаьстен хана. Цхьабакъда, уж боахамашка теркалйиц, цудухьа доакъар тоъаш дац.

Масала, мел низ тIабахийта безаш хилар боахама кулгалхой доакъара свеклаш хьалкхеяра тIаберзабеш. Из доакъар мел эша хиннача 1986 шера республике юкъера лаьрхIача хIара кхоабача Iаттагара 2500 килограмм шура яьккхар, цхьан Iатто луш йола шура 500 килограмм алсамъяьлар. ХIаьта хIанз доакъара свекла йицлуш йоагIа. Цох хьахиннар — шура лаьгIъеннай.

Доакъара свекла дIаювлга дийнде деза. из кхее еза шоай доалахьара хьайбаш долча наха а тоъаргйолаш.

Кхачанца нах Iалашбара проблема къоастаяра доккха дакъа юкъедахьа йиш йолаш яр товарни йоаца боахамий чура фермаш, шоай доалахьара бьацадаарийи коартолийи плантацеш. Цхьабакъда, районаша шоаш шоашта Iалашо яра оттаяь программа кхоачаш ца еш юс, лакхе йийца дисциплинен тIахьожами ца хилар бахьан долаш.

Д. Г. Завгаева дийцар республике юртбоахама лазардеча кхыча дешаех, масала, комсаш лелаелгах, юрта наха баха фусамаш хьалъярах. Белгалдаьккхар, шера программа — 200 эзар квадратни метр фусамаш хьалъяр — кхоачаш ца даьчоа гешт дерг ца хилар. Ира латтар юртбоахама болхлошта, къаьстта хьайбаш леладерашта а долаш, торгови Iалашо яра дош. Дефицитни хинна ца Iеш хIара дийнахьа хоаттача товаращца а Iалашбе беза уж.

Д. Г. Завгаева хоам бир, хьайбай продукци йоаккхача а из пачхаьалкхенга йохкача а даькъе йоаржаьча социалистически яхье толамаш даьхараштa поощрени яра керда. дикагIйола условеш кийчъеш я, аьнна. Иштта. хIанз яхье хьалха латтача Шелковской района дикагIболча къахьегамхошка шиъ «Волга», дикагIдолча боахамашка — шишша «Жигули» йохкаргъя. Йохкаргъя мотоциклаш, бос бола телевизораш. Балха итогаш хIара квартал чакхъяьлча ергъя.

ВЕТЕРАНИЙ ПРЕДЛОЖЕНЕШ МОГАЯЬЙ

КПСС Нохч-ГIалгIай обкома бюрос укх шера 17 апреле ший заседане дийцар Наурски районерча тIемеи къахьегамеи ветеранаша енна предложенеши яь замечанеши кхоачашъяра йолча мероприятей хьакъехьара дош. Белгалдаьккхар, КПСС обкома хьалхарча секретараца Д. Г. Завгаевца вIашагIкхетар долча хана Наурски районерча тIемеи къахьегамеи ветеранаша юрта боахаме, унахцIено лораеча. просвещене, культуре. бахача наха торгови гIулакх деча хIанз латтача хьалах дола ира дешаш отта а даь дийца хилар. ВIашагIкхетаре дакъа лоацаш хиннараша цIенхаштта белгалдаьккхад райисполкомо спекуляцеца мела къовсам лоаттабеш хилар, дефицитни товараш наха дIадекъача хана социальни нийсхов принцип телхаещ хилар, хьайбай боахам дегIабоалабара дешаш къоастадеча доагIаш дола гIулакхаш ца деш хилар, и. кх. дI. Ветеранаш чIоаггIа эгIазбаха ба боахамашка бахача нахагара дукхха хьайбаш маьхах дIаэцилга районни органаша юха ца тохар бахьан долаш, районе баха нах хьайбай продукташца Iалашбе йиш йоацача эттад гIулакх, район дулх доацаш йисай. Цар чIоаггIа сагото а еш дийцад, минеральни удобренех уйла ца еш пайда эцаш хилар бахьан долаш. Iалама доккха зе деш хилар.

ЦIенхаштта раьза боацаш къамаьлаш даьд чурча гIулакхий органий балха. Районе каст-каста ду къоалаш, нахагара хIамаш йоах, кхыдола зуламаш ду. Цига дийцад, жаIуй кхааш тела дезача увттабелга. Царех дуккха зуламаш гуча ца доахаш дус. ТIатеIIа болх беш яц милиции общественни а наьха доалахьара а рузкъа лечкъадераштa, зуламаш дераштa, тайп-тайпарча негативни явленешта духьала.

Ветеранаша дехар даьд бахача нахага шифер а кхыйола гIишлон материал а дукхагIа йохкийтара, маькх дикагIа хилийтара, нах бахача моттигашка радиофикаци яра, электричестваца уж Iалашъяра новкъостал де, аьнна.

Кадрови политикана критика яьй ветеранаша, белгалдаьккхад, района правоохранительни органий кулгалхоех цхьаккха нохчий къамагIа саг ца хилар, районе бахача нахах дукхагIбараш нохчий боллашехь а. Иштта цар чIоаггIа дIадийхад митингаш яра хьсапе кадрови дешаш къестаделга хаьдда дIадаккхар.

Белгалдаьхарех дуккха кхоачамбоацараш хилара бахьан да КПСС Наурски райкомои райисполкомои болх эсала беш хилар. Царна мегадац партийни организацей, юрта Советий, боахама органий, общественни организацей низаш социально-экономически дегIаахара дешаш кхоачашдара, баха нах мел эшача гIулакхашца Iалашбара оарцагIбаха. Уж кхоачамбоацараш хилара отставке бахача кулгалхошта нийсса бехке ва иштта КПСС член, райисполкома член С. С. Аюбов а. хIаьта цхьа бахьан доацаш дацар из балха тIара мукъавалийта яхаш ветеранаша дехар деш хилар а.

Парте обкома бюрос могайир Наурски района тIемеи къахьегамеи ветеранаша енна предложенеши яь замечанеши кхоачашъяра йолча мероприятей план. Цу тIа кхоачашде лаьрхIа да районе комсаш лелаелга дIахо дегIадоаладара. минеральни удобренех рационально пайда эцара, арендни отношенеш дегIайоалаяра де дезараш. Районерча ерригача поселкашка а хуторашка а лоаццача хана электрификаци радиофикаци чакхъяккха лаьрхIад, школай, клубни учреждеией, спортивни организацей материальни база чIоагIъе лаьрхIад. Иштта лаьрхIа да 1990 шера больница дарбан корпус хьалъеча, медицински учреждеиешка кхоачам хиллал лораш хьожабеча, районни больницана капитальни ремонт еча новкъостал де а. Района индивидуальни цIенош хьалдераштa лаьрхIа кхы тIа гIишлон материалий фондаш хьожае лаьрхIад.

ТIанйцача соцам тIа белгалдаьд, пачхаьалкхен а бахача наьха а рузкъана къоалаш дара духьала къовсам лоаттабелга чIоагIдара, наха эша дефицитни товараш дохкалга вIаштIехьдаккхара, заготовительни организацейи торгови предприятейи балха тIахьожам лоаттабелга чIоагIдара, хIаьта иштта вIашагIкхетарашка ветеранаша хьалхьоадаь кхыдола деррига дешаш чакхдахара де дезараш.

КПСС обкома бюрос декхарийла баьб НГIАССР Министрий Совета; республика чурча гIулакхий, халкъа образоване, унахцIено лораяра, культура министерствай, НГIАССР Госкомприрода, Госкомспорта, респотребсоюза, республика агропромышленни объединене, «Сельхозхиме» объединене коммунисташ-кулгалхой, КПСС Наурски райком, халкъа депутатий райсовет белгалъяь мероприятеш чакхъяхара де мел дезар де.

КПСС обкома бюро дийцад В. И. Ленин ваьча дийнахьа дениз 120 шу дизара хьакъехьара дош, чIоагIъяьй КПСС ЦК сентябрьски (1989 ш.) Пленума решенеш кхоачашъяра областной партийни организаце бергболча балха программа, дийцад кхыдола дешаш а.

КПСС ЦК Платформа, КПСС Устава проекташ ювцаш

ДОГ ДОАХАШ ХЬЕЖ ВАЙ

Ший XXVIII съездага йодаш боккхача лоархIаме организационни а кхетама а болх беш я вай парти, цун Центральни Комитет. Нагахь укх шера февральски Пленуме парте съездага кийчъяь Платформа проект ерригача партена, вай ерригача обществана дIайовзийтаяле, укх шера март бетта КПСС Центральни Комитета Пленумо дIадихьад СССР Конституце 6-гIеи 7-гIеи статьяш СССР халкъа депутатий аргIан йоацача кхоалагIча Съезда ювцара яхарах, КПСС XXVIII съезд гулъяра ханах, КПСС Устава проектах, КПСС Центральни контрольно-ревизионни комиссе положене проектах санна дола, ишта кхы цхьацца дешаш а къоастаделга.

Пленуме ше яьча доклада тIа КПСС Центральни Комитета Генеральни секретара Михаил Сергеевич Горбачева белгалдаьккхар, парте съезда хьалхара дискусси хIанзле парте а ерригача обществе а шерра йоласнна хилар, цу гIулакха боккхача лоархIаме маIан долаш КПСС Центральни Комитета парте XXVIII-ча съездагарча Платформа проект хинна хилар.

Вай обществе, парте платформа ювца яьккхача дIайолаеннача дискуссешка хоалуш да, укхаза керттера моттиг дIалоацаш дола дош партена реформа елга хилар. Из дерригa дувзаденна да КПСС дIакхайкаьча платформа а, КПСС тIаэцаргдолча кердача Устава а проекташца а. Укхаза, ховш ма хиллара, хоадам боллаш белгалдаьккха да дIахо йодача хана парте XXVIII съезда ший соцам тIайийцачул тIехьагIа партийни а пачхьалкхен а органий функцеш къасташ хилар, вешта аьлча, пачхьалкхене хулача процессашта дIахо йодача хана лерхIаш да партех общества авангардни политически низ хулга, цо общество дегIайоалаяра наькъаш белгалделга а уж кхоачашделга коммунистически, общественни структурашка гIолла дIахьолга а.

Цу тайппара хьахулаш да Советски Союза Коммунистически парти хувцалулга, эргайоалилга, бакъда, из дерригa а хьахул цун шийн идейно-политически ларда тIа. Цудухьа парте Платформа проекта тIа хоадам боллаш белгалдоаккхаш да парте ший керттерча декхарех цаI хиларах тарра, ше общества авангардни, политически низ лоархIаш хилар. болхлой класса, дерригача къахьегамхой хьашташ Iалашделгах, советски дуккхача халкъий общество чIоагIъелгах цо шийн керттера декхараш лоархIаш хилар.

КПСС платформа тIа белгалдаьккха ма хиллара, из документ дувцара, дашхара шерра тIахьехаш ба коммунисташ а парте боацараш а, перестройка оагIув хьаллоацаш мел бараш. Цудухьа укхаза белгалдаккха дезаш да укх шера 20 — 21 январе Москве гулбенна хиннача «КПСС демократически платформа», — аьнна шийна чу бIаь сов йолча ерригача Союзерча городера партклубаш йоагIаш йолча координационни совето шийна хеташ хьакхайкадаь дар. Цар шоаш парте платформа тIа лоархIе а цар цхьацца дола хьахьедераш оппозиционни ларда тIа долга гуш да.

Дувцаш долча документа тIа белгалдоаккхаш да вай обществе инфляци хадданза дегIаухаш хилар, нах кхачан продукташца Iалашбелга денгара-денга талхаш латташ хилар, тайп-тайпарча къамашта юкъе цатоамаш дегIаухаш хилар, мехка дуккхача регионашка экологически хала хьал хилар, довнаш, латар-тохараш хулга совдувлаш хилар.

Цу дерригнеша совдоаккх адамаш раьза ца хилар, цунца цхьана хьахулаш да кулгалдеш йолча Iаьдала органий сий къахьегамхошта хьалхашка дожаш хилар, йоах декларацие тIа.

Массанена ховш да, сталински методаца, антидемократически хьисапаца парте цIерах деш а леладеш а мел хиннар вахарца ца тарлуш, харцахьа хиннилга. Парте прогрессивни даькъе болчар хьаькъал, низ теар кулгал дара ко доагIача тайпара хьадерзаде, вай обществе перестройка елга дIадоладе. Бакъда, партена тахан а аттa дац перестройка яра процессаш толамга кхоачае. Вай обществе экономически а, политически а реформа елга ше дIадоладаьдале а. КПСС ший ханнахьа хьаллацанзар обществе ший йоагIаш йола моттиг, из хьаллоацилга дIадолалу обществана монопольни кулгалдара бокъо партегара дIаяьлча, цунца цхьана вай ерригача обществе йоагIаш йола демократически реформа елга хьахилча.

Советски Конституце ялхлагIеи ворхIлагIеи статьяш дIаяьхача Коммунистически парти дIахо йодача хана юкъе гIертаргьяц общества экономически, социальни, духовни вахара, цо ерригa шийн говзал, беррига шийн теркам тIабохийтаргба вай обществе идейно-политически кулгал дара. Белгалдаккха деза, цо Коммунистически партена тIалатта бехктокхам лаьгIбеш, кIезигбеш ца хилар, социалистически общества хьалхашка латта сийлахьдоккхий декхараш хувцалуш ца хиларах тарра, доккха маIан долаш да хIара советски сага, коммуниста а парте воацачоа а хьалхашка латта декхараш царга кхетадайтара, уж кхоачашдара пар берригa низ оарцагIбаккхара шерра политически кхетама болх боаржабелга, денгара-денга из чIоагIбелга.

Боккхача лоархIаме хувцамаш да Коммунистически парте дерригача вахаре хулаш латтараш. Из бакъ а деш, укх шера март бетта хиннача КПСС Центральни Комитета Пленуме КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева аьлар:

«Керда партийни Устав тIаэцалгах дувцаш, вай лерхIаш да парте чурча вахаре хулаш дола кIоаргга хувцамаш законага доаладе. Цар хувцаргья КПСС юхь, бакъ йолча демократически оамалга йоалаергья из. Кердача хьисапе хургда партена шийна чура гIулакхаш: демократизми новкъостал хиларей, хеташ долчун плюрализми гласности, йоагIаш йола партийни дисциплина а йолаш болча кIезигагIчарна хеташ дар лоархIаш хулга. Из ишта доллаше чIоагIа а цхьоагIо йолаш а йола организаци йолаш йиса еза парти, юкъара закон а долаш, хIара керда парте воагIаш вар цунца раьза а волаш».

Цу дешаша кхы цIаькха а белгалдоаккх, вай обществе Коммунистически парте кхоачашдергдолча декхарий лоархIам лаьгI ца лулга. Парте Iобилла а бац, е булларг а бац халкъа гIулакх дарах, вай социалистически Федераце лоаттамах, экономерча лоаттамах, мехка халкъашта юкъера хьалаш Iалашдарах бола ший бехктокхам. Из къаьгга гуш да КПСС XXVIII съездагарача парте Платформа проектага хьежача.

Новкъоста М. С. Горбачева КПСС ЦК мартовски Пленуме белгал ма даккхара, вай обществе шерра дIахьоц да парте документаш доашхилга, хIара саго парех шийна хетар оалилга. ХIанз а ала хала да мел хувцамаш дергда дувцаш долча документашта коммунистий а парте боацарий а предложенеша, бакъда, теша мегаргволаш да цаI — уж предложенеш къоастаеча. цар лоархIам беча КПСС XXVIII-ча съезде цар боагIаш бола мах бергхилар.

Из кхы цIаькха а бакъду укх деношка КПСС Центральни Комитето мехка берригача коммунисташка принципиальни ларда тIа баьт чIоагIбарах яздаьча, хIанз вай мехка шерра дувцаш долча письмос. Цу тIа белгалдоаккх, парте дуккхача шерашка шийн кара хинна централизми а моттигашкарча а Iаьдала доал делга Советашка дIаденнадале а, цхьан минута лаьгI ца долийташ шийн платформа къахьегама адамашта юкъе лакха лоаттаеш дIахьоргйолга.

Ховш ма хиллара, перестройка шерра вахара юкъеярах пайда а эцаш, вай мехка хьахинна а шоай гIулакх дIахьош а я дуккха неформальни йола организацеш, хIанзле хьахулаш латт социал-демократически, христианско-демократически яхаш цIераш йола а.кхы тайпа а партеш. Цхьаннена а къайле йолаш дац хIара парти шийн тайпара программа йолаш хилар а Iаьдала лакхаленга кхача гIерташ хIара парти хургхилар а. Хургдар хано хьахьокхаргда, бакъда, дерригача советски адамий, моллагIча къамех уж хиларах, Советски Союза Коммунистически партех бола тешам низ болча ларда тIа латташ ба.

Мехка коллективизаци яь шераш дагалаьцача кхоачам болаш да сталински режимо тIалоаттадаьча Iазапа боагIаш бола мах бе. Уж тайпа масалаш цун дуккха а да вай истореца, хIаьта уж Коммунистически парте цхьаннех лечкъадеш а дац. Вай уж укхаза белгалдахара бахьан да цхьацца йолча неформальни организацеша а керда хьахулача партей викалаша а цу массанена Коммунистически парти бехке еш хилча кIал лард йоацаш хилар хьахьокхар духьа.

Гаргакхоачаш латт КПСС XXVIII съездо ший болх дIаболабергбола ха, цу съездо вай обществa вахаре экономически, политически хувцамаш дара программа белгалъергйола ха. Дегаш тийша а догдоахарца хьежаш а ба советски нах аргIанарча партийни съездага.

А. ВЕДЗИЖЕВ,
йоазонхо.

◆

УКРАИНСКИ ССР. Одессе вIашагIъеллай «Физлиинтернешал» яха советско-швейцарски цхьана болх беш йола предприяти. Цо арахеца йолаьй чоалхане йоаца, бакъда, дуккха функцеш кхоачашъеш йола прибор — «Бион-01» яха биоэлектростимулятор Из лаьрхIа я лазара профилактика яра а дарба дара а, хIаьта ишта Iилма-тохкама болх бара а. Приборах пайда эца йиш я акупунктура точкаш лахара а организмерча процессашта стимуляци яра а. Цунах пайда эца йиш я медицински учрежденешка ийца ца Iеш, цIагIа а, аренашкарча хьалашка а.

СУРТА ТIА (аьрдехьара аьттехьа): бригадир М. Трофимов, слесараш-сборщикаш А. Копчук, О. Короткий «Бион-01» прибораш хьаеча участке.

И. ПАВЛЕНКО сурт.
ТАСС фотохроника.

◆

Депутаталла кандидатех

АРЕНДНИ КООПЕРАТИВАШ

Аушев Къамбулат.

НаьсаpeрчА АПО управлене председатела заместитель — Аушев Хасолта Къамбулат институт яьккхачул тIехьагIа ахархой специалистий гвардеца волаш хьавоагIа 30 шу гаргга ха а. Дукха бIаргадайнад, юртбоахамера хьал дика довз Кастта хургдолча шозлагIа кхаж тоссача хоржамашка шозлагIа цун кандидатура а оттаяь вай республика Лакхехьарча Совета депутатий корпуса из юкъе вахийта лерхIаш ба цун юртхой — СурхотIарча № 114 йолча округе баха хархой. Цох тешамбенна уж бецаре, шоашта из ше а хIаьта цун цIена наькъ а ца бовзаре селла оарцагIбоврг бацар уж.

Корр. Къамбулат, сона ховш хье депутаталла хорже Iа хьаде лерхIаш а хьо чакхдаха гIортаргволаш а дукха хIамаш да вай социально-политически (цу юкъе вай къаман автономе дешаш а долаш), культурни вахаре. Аз хьога дергдола хаттараш района юртбоахамца дувзаденна да, хьо цу отрасле къаьнара специалист хиларца а хIаьта цунгара хьал довзаш а дагадоаллаш хиларца а. Фу хет хьона тахан района совхозашка эттача хьалах? Дог доахалга йий кастлуш цу халонех уж мукъаяргхилара? Таханарча дийнахьа царна дIатIахьаьрча декхар бIаь миллион сом гаргга долга ховш ма дий.

Аушев Къамбулат. Сона дагадоагIача укх 30 шера зе мара пайда ца беш хьайоагIа района совхозаш, хрущевски ханашка шоаш вIашагIъеххача хана денз. Реорганизацеш а хиннай, «къахетам» беш декхараш а тIерадаьхад, вIашагIъетташ, дIа-хьа къестаеш, лаьтташ дIа-хьа декъаш, географеш хувцаш — цхьаккха ца деш хIама дитадац уж хьалъялarга дог доахаш. Бакъда, шерагара шерага декхарий кIоагаш чу дукхагIа Iочуихе мара хьалйоалаш яц уж. Хьаэцаргда вай, масала, района «байракхаш» тийнарех тIеххьара ши шу (1988, 1989).

Цу вай дувцачарех хьалхарча шера планах 4 млн. 569 эзар сом пайда бе безаш яр совхозаш. Юххера а хьабаьр 357 эзар сом мара хиланзар. Лоацца аьлча, 4 млн. 212 эзар сом зе а деш чакхдаьккхар цар из шу. ШоллагIча, дIадахача, шера цу тIа IотIакхийттар кхы а 3 млн. 201 эзар сом, хIана аьлча 3 млн 226 эзар сом планах боагIа пайда бе безача беррига а хьабаьр 25 эзар сом мара хиланзар цу шера. Укх шера мел зе IотIадужаргда хац сона, хIаьта а из кIезигагIа хургдоацилга-м хов, нагахьа санна цIаьхха овлангара хIама хувцаденна моттиг ца нийслой.

Корр. Бахьанаш?

А. Къ. Бахьанаш дукха да, дийна а варгвоацаш. ДагадоагIий хьона: «План йича — баркал, тIеххоачашйича — байракх». Хьадеча хIаманга дIабодача маьхага хьожаш а, е Iа мелла припискаш йича — бехк боаккхаш а саг вацар.

Корр. Районе оттаьча соцкультбыта. хIаьта «Фусам-2000» яхача программашта белгалъяь дукха объекташ я совхозаша шоай чотах юрташка хьалъе езаш. Цу гIулакха хьал миштад? Совхозаш декхар хьатIа а хьерчадеш игIар яхаш, наьха хьашташ кIалдита йиш мичай.

А. Къ. ХIанзалца а сагота хиннаяц совхозаш юрта бахача а шоай производстве болх беш болча а наьха хьашташта. ХIаьта хIанз цига хIама хьадара уж сагота хуле а юрташта новкъостал де низ а бацар цар.

Хьаэцаргья вай, масала, «Маяк» яхача совхоза чуйоагIа ши юрт — СурхотIеи Iаьлий-Юрти. Соцкультбыта гIулакхашна диллача царел къех а биркъех а йола моттигаш лаха хала да. Быта цIа-м хац, кхыметтел зIамига а йоккха а мастерске яц цу 11 эзар совгIа саг вахача шин юрта, бани яц, телефон яц, наькъаш дIа-хьа ваха йиш йолаш дац, къаьстта а гурахьеи Iая замалахьеи. Эзар шераш хьалха санна хьунагIарча дахчанца йоагаю цар пишкаш. Газ дIаюхе-м кхаьчай цига, бакъда, фусамашка из хана-жерахьа кхоаче тамаш я. Хана-жерахьа аьлча а, нагахьа санна хIанз мо мара из газификаци елга укхаза дIа ца доде 30 шу эшаргда цу гIулакха.

Малав царна эггара хьалха оарцагIвала везар? Юрта Совет, цун исполком я. ОарцагIъялар пайда бий цун шийна а къелара хьалъяла ца могаш хилча, хIаьта шийн територе тIара предприятеш, организацеш цу гIулакха декхарийла е бокъо а цун ца хилча?

Законага диллача-м шийн юрташка хьажа а цар социальни сурт эргадаккха а декхарийла яр цигара вай ювца «Маяк» яха совхоз. Цун а «къамаргашка» кхаьчай къел. Таханарча дийнахьа госбанка дIадала дезаш 16 млн. сом ахча, декхар тIахьаьрчад цунна. Тlаккха, юрт дагайоагIача йий из?

ДIахо, СурхотIарча юрта Совета територе тIа я укупорочни изделеш, вешта аьлча, банкаш тIа ехка кепаш ю завод. Цо а «даьсса кулгаш» хьахьокх. Да а да уж даьсса. ДIадахача шера, масала, планах 55 эзар сом пайда бе безача метте — 211 эзар сома зе дир цо а.

Ишта да кхы мел йолча района юрташкара хьал а. Лоацца аьлча, совхозий, е юрташкарча кхыча предприятей новкъосталга уж соцкультбыта программаш хьежаш яле — каьхата тIа юсаргья уж. Iаьдала новкъостал ца хуле эргадаргдац из гIулакх.

Корр. ХIанз-м Iаьдало цхьацца дотацеш телаш а кхыдола новкъостал деш а «когаш тIа» лоаттаю совхозаш. Фу дергда цар «шошоаш — оашош кхаба» яха хозрасчета а самофинансироване а закон бокъонца юкъедаьлча? Из юкъе даргдолга къаьгга гуш ма дий, цу тIа а дукха ца говш, малагIча наькъашца кIалхаръяргья совхозаш цу халонех? Е банкрота «Iаькъаш IотIаеттaлургья царна?

А. Къ. «Голь на выдумку сильна» яхаш цхьа кица да эрсий. Къело хьаькъал сомадоаккх, яхалга да из. Уж Iаькъаш IотIаеттaлуча гIулакх дIа а ца кхочийташ хIанззехьа а йоккхий эргалонаш е йоагIар, сога хаьттача, совхозашка Фу эргалонаш я аз ювцараш? Историхьахьекхад: совхозни система районе хьаувш йоацалга а зе мара цох хьабоалаш пайда боацалга а (вай лакхехьа белгалдаьчча тайпара). Совхозашта меттел укхаза арендни кооперативаш (хIара юрта массехк а йоллаш) вIашагIъеххача пайданегIа хургхиларах шеко яц. Сона сайна дагадоагIа, тIом хьалехьа района юрташка тайппара кагий коллективни боахамаш (колхозаш) йолча хана наьха коашка лаьтта диза хьажкIай доанаш, гIадамий кушкаш, коартолех диза лармеш, шортта баьцадаараш. ДагадоагIа сона, пачхьалкхен план кхоачашъяьй яхаш колхозникашта тийнна доккхий совгIаташ а.

Низаца эцац лаьттанцара пайда, дукхалца эц. Технически низага а шоай доазоний шоралга а диллача тха районера даращца нийсде йиш йолаш боахамаш дукха хургда. БIарчча гигантaш ма йий уж-м, городаш мисел йола йоккхий юрташ чу а лаьца. Низ боккха ба.

М. ЗАНГИЕВ,
тха собкорр.

Бурувдеттарий гIулакхаш

Малгобекски районера мехкдаьтта шерагара шерага кIезиглуш доагIа. Цудухьа Iалаьмате доккхий декхараш хьалхашка латт укхазарча бурув тохара балхий управлене лаьттан ченаш техкаршта — техка яьнна мехкдаьтта запасаш мамогга дукхагIа хилийтар. Цу даькъе тIагIертта къовсам а лоаттабеш, хьинар кхо ца деш къахьегача цар башха-дика производственни хьокхамаш доах. Пачхьалкхен планагIа лаьрхIача бесса хьалхарча квартале бурув теха йисте а яьнкха, цар мехкдаьттахошка дIаеннай «Iаьржа дошув» дала йолаенна кхо скважина. Бурув тохара кхаь бетта задани дикка тIеххоачаш а яь, планал тIех цар техад 550 метр гаргга бурув.

Кхы мел дола технико-экономически хьокхамаш а дог гIоздоахаш да УБР коллектива. Къахьегама овсарле лакхъяра пачхьалкхен план 18,6 процент тIеххоачашъяьй цо. Оттабаьча боарамал тIех мел теха бурув духхьал из лакхъяра чотагIа техад. Юкъера лаьрхIача хIара станокаца бетта бурув тохара коммерчески сухала задани а 101,6 процент кхоачашъяьй. Бурув тохарга дIабода мах лохбарах заданел тIех кходаьд итташ эзараш сомаш.

УБР буровойшта юкъе яьржача яхье хьалха а латташ, хьинаре къахьегаши башха-дика производственни хьокхамаш доахаши я Гандалоев Мухьмад керте латтача № 952 йолча буровой коллектив. Кхаь бетта заданел тIех духхьал цо ше техад 361 метр бурув. ХIанзлехьа биъ бетта план кхоачаш а яь, маI бетта чотагIа къахьегаш я из. Ше укх шера тIайийца декхараш тIеххоачашдеш я Гупалов Виктор Ивановича кулгалдеча бригада коллектив а.

К. БАШИРОВ.

ШОРТТА БИЙДАЛ ЛОАТТАЮ

Мехкдаьтта запасаш совъяхара шерагара шерага дукхагIа хул вай мехкарча тайптайпарча регионашка детташ дола бурув. Халкъа боахама цу участке Iалаьмате чIоагIа эшаш я Карабулакски химически реагентий завода технологаша арахеца тайп-тайпара химически реагенташ. Дукха мероприятеш белгалъяьхай цар шоай потребителий хьашташ дизза кхоачашдара. Цу лостамагIа инициатива йолаши творчески балхаш ду цар. Долче, Iалаьмате дика кайоалаш къахьег завода коллективо укх шера. Дерригача технико-экономически хьокхамий хьалхарча квартала задани дикка тIеххоачашъяьй цо. Пачхьалкхен планагIа лаьрхIачул совгIа арахийцай 250 эзар гаргга сома маьха ши тайпара химически реагенташ. Бурувдеттараштa дIа мел йохьийта бийдал дикеи тIехдинеи мара хилийтац завода технологаша. Долче, укх тIеххьарча шерашка потребителашкара цхьаккха тайпа рекламаци кхаьчаяц царга, арахеца химически реагенташ эсала я аьнна.

Предприяте коллектива кхы мел дола технико-экономически хьокхамаш а дог гIоздоахаш да. Халкъа эша товараш хьадара кхаь бетта задани дикка тIеххоачашъяьй. Цу юкъа планагIа лаьрхIачул совгIа маьхалъяьхай цхьа миллиони 207 эзари сом мах бола химически реагенташ. Шийн потребителашта продукци лоаттаяра дола договорни декхараш а дизза кхоачашдаьд цо. Кулг-кара деча халача балхашта автоматизации механизации ярах, яхье хьалхалаттарий опыт, дикагIйола технологи производствана юкъеккувларах, балха ханахи технологически оборудованехи бизза пайда ийбарах къахьегама овсарле планагIа лаьрхIачул 25 процент тIеххоачашъяьй. Духхьал из лакхъяра чотагIа хьаяьй заданел тIех ара мел хийца товарни продукци. Бийдал, электроэнерги, кхыйола материалаш кхоярах, арахецача продукцега дIабода мах лохбарах ер шу доладелча денз пачхьалкхенна баь пайда цхьа миллион совгIа сом да. Из хул планагIа лаьрхIачул шозза тIех.

Заводерча цехех, сменех цхьаккха коллектив яц пачхьалкхен планах меттел тIайийцача декхарех а тIехдика лоархIа ца еш. Царна юкъе а къаьстта дика болх а беш, башха-дика производственни толамаш дахарца белгалъяьнна я Коломыцев Александр Дмитриевичи Гладких Василий Григорьевичи керте латтача цехий коллективаш. Графикал массехк ди хьалхаяьнна биъ бетта задани кхоачашъеш хьайоагIа уж.

Б. КОСТОЕВ.

ТИЙША БОЛХ

...ЦХЬА Iоаннъа вийкха бIаргасьнаш мерий дукъа тIа чIоагI а дий, газета хIара мугIара тIа пIелг сецабеш ешаш ва воккха саг репрессех хIалакбаьча наьха тайпан цIераш. Цхьайолча хана бIаргаш газета тIера хьалъайду цо. Борд-бордагIа массехк дош оал.

— Дала къахетам болба, дала гешт долда шоах, — йоах цо «топаш техай» яха дешаш Iо мел дешача хана. МоллагIча къаман сага тайпан цIи яр, аьнна, оал цо из.

ТIеххьара мугI Iобийшача газет хьаннйс а дий, бIаргасьнаш истола тIа Iодохк воккхача саго. ТIаккха цхьа ха йоаккх кулгаш хьаллаьце дуIа деш.

— Даьллахьий, вIалла бехк боацаш, ма дукха нах боабаь хиннаб-кх, оал цо.

Хов сона, хIанз дувцаргда воккхача саго цу цIимхарча, халача ханах.

...Тха юртарча кхыча боккхийча наха а дагабоагIа шолбаь вежарий — Хьусени Хьасани. Да воацаш хьалкхувш бар уж кагий нах. Тайпан нах-м бар царна гонахьа бахаш, бакъда, ди-юкъа тIайоагIача «операцешеи» «продналогашеи» кIалбитача нахага биззалца яа хIама шоашка яцар. Цудухьа кагий нах, вешта аьлча, ялхайтта шу мара далаза бола кIаьнкаш. дерригa а шоаш де дезаш бар. Шоашта яа а нана кхаба а. дика-во такха а, — геттара хьалха кхийна дIаотта безаш хилар Хьусени Хьасани.

Царна лоаллаха вахар СаIип яха къоано. (Тахан маьрша бахача наха бохам ца хилийтар духьа цу а цун вежарий а тайпан цIераш яхац аз). ПIаьраска бийсана СаIип цIагIара дIалуш дола сагIа эггара хьалха Насаьрга хьош дар. Наси, оалар Насапханах — Хьусенеи Хьасанеи наьнах.

Цхьан дийнахьа Хьусен ворда тIа пед а оттабаь, доахана моладе хий да вахар ГIалме тIа. Цига берда кIал лаьрхIа моттиг яр вордаш соцаеш а хий хьайдеш а. Пед бузаш воаллар Хьусен цунца бегаш бе дагахьа берда тIара кагийча наха кхера хи чу кхессача хана. ЦIаьхха унзаръяьннача говро катеха ворда кIалтIара яьккхар. Дорхвеннача Хьусено хьал а вийрза, «даьнаьнна» биллар.

Лакхе лаьтта кагий нах Хьусена тIабаьхкар. ВорхIбархI саг хиннав уж цхьан тайпан, СаIип яхачун веший воI юкъе а волаш. ДIай-хьай яппараш яьчул тIехьагIа, тIатоIIадаь тIоара техад Хьусена СаIипа веший боIо.

Говра-ворда йиц а енна, шийн цIенгахьа веддав Хьусен.

Маьждиге ваха ваьннача СаIипа бIаргабайнаб мух мочехка шоай коа чуйиккха Хьусени ГIалмегахьара хьабоагIа шоай тайпан кагий нахи.

— Фу хиннад цига? Фу леладу оаша? — цIогIа техад СаIипа.

— Дукха зIок еттаргйоацаш цхьан сага хьехам баьбар оаха, вотн, — аьннад цхьан зIамигача саго.

— Диканд, диканд. — аьнна, кхы цу деша уйла ца еш дIахо дIаволавеннав СаIип. Шийн коанаIаргара шикхо гIа цо баккхалехьа, пхезза ювла топ бе а йоаллаш, цIагIара араийккхав Хьусен. Кагийча наха топ цо IотIалоацаше, кхы уйла ца еш кисара тепча хьаара а экккхийта, Хьусена хьажъюккъе техай СаIипа. Бера топ Iо а йожаш, Хьусен дIавежав.

ЦIагIара хьаараведдав Хьасан. Хьусена фу леладу хьажа воагIаш хинна хургвар-кх из. Коа наIарга герггвенна улла Хьусени тепчах кIур хьаухаш латта СаIипи — во сурт хиннад Хьасана бIаргадайнар. Ше воддаше, Хьусена бе йоаллача топа тIакхийттав из. Хьожжаь цунна а тепча техай СаIипа. КхозлагIа тепча ялийта кхийнадац СаIипа — меттахьа кхийттай цунна Хьасана теха топ.

Улицах байдда болхача кагийча наха тIалувцаш цаIцхьаннена тIехьа кхо пхо бахийтаб Хьасана. ТIаккха кхийттар цунна цIагIара хьаара а ваьнна, цун букъа тIехьашка нийсвеннача СаIипа вошас — СаIида теха топ.

Кхетам чура валалехьа Хьасано техача топа пхо шин бIарга юккъе чубахар СаIида.

Дехьара-сехьара тIабайдаб герзаш бе доахна нах. «Фуд? Малад?» — цIогIарчаша хьалйизай улица.

Мичахьара енай ца ховш, адаро са хоададаь хьакхаьчай Наси. Шоайла ши-кхо гIа мара гаьна боацаш укхка Хьусени СаIипи бIаргабайнаб цунна, Лозадаьча аькхага санна цIогIа даьннад вийна уллача шийн воIа тIакхаьчача наьнага.

— Ва-а даьла, хIана боабир Iа ераш! Ва Хьусен, фу хиннад укхаза, са кIаьнк? Цхьан минута мара дIаоагIора мича яьннаяр со! — ВоIа тIера хьа а яьнна, сигала бIаргаш лекхаш уллача СаIипа тIаяхай Наси.

— Эшшахь... Ма кхо вар-кх хьо, СаIип, укх кIаьнка пхьена вожа. Ер-м, Iа сагIа телаш хьалкхийпа бо ма дарий. Фу къовсам хила йиш яр шун? Ва даьла, сенна тIадоаладир Iа ссна ер ди? — цIаькха а мух техар Насе.

ТIаккха мара бIаргавайнзар цунна дехьагIа улла Хьасан.

— Ва, Устаз, — ше латтача лоацаелар Наси — Хьасан, хьо а укхаза ва? — СаIип дакъа уллача юхахьежар Наси. — Ай, ва СаIип, са-м шаккхе а воI вийна хиннав! ТIаккха-м харцахьа дац хьо валар а.

Наси кхы йист ца хулаш, бIаргех Iоуха хий дIа а доахаш, шийн коа дIачуяхар.

Делкъел тIехьагIа мара гучадаланзар боккъонца хиннар а дов далара бахьан а. Бакъда, дерригa дош дашхалехьа СаIипа тайпана кхоъ, Хьусена тайпана виъ, — ворхI саг цу довна вежа ваьннавар. ВорхI дакъа дар тахан юрта кашамашка дIадолла дезаш.

Малх чубиза цхьа-ши сахьат дисача хана Хьусенеи Хьасанеи тайпан нах гулбеннача тIабаьхкар СаIипа-наькъан бахкийта нах.

— Юртарча кашамашка шо вIашагIкхете дов дIаьхдала мег. Цудухьа оаша шоай байна нах кхоана мара дIабохка йиш яц. СаIип-наькъан дукха нах ба, царцара дов дIаьхделча шоана доккха зе даргда. — аьлар цар.

Цу деша а раьза хила бийзар Насе маьрцIай. Юртара доккхагIдолча тайпана духьалъовтта низ болаш бацар уж.

Бийсана БуротIара хьанхьчар Насе маьр-йиший воI. НКВД болхло вар из. Хинна даьннар шийга дIадийцача, бергбола бехкам герзаца а низаца а бе безаш бац, аьлар цо. Шийн ноаналхошка де дезар дIа а дийна, цу бийсана БуротIа юхавахар из.

...СаIипа коа лелавеш хиннав Яшка яха саг. Моцалах ведда Украинера укх юрта кхаьча хиннав из. Малх чубиззалца болх беш а ваьлле. сайрийна хил дехьа уллача хIирий юрта водар из къаракъ эца. Малара чIоагIа тIакхувш вар Яшка. Укх юрта къаракъ ма малалахь, аьнна, юртарча моллас човхаваь хиннав из, цудухьа хил дехьа пелииг а техе. кIостаргашта юкъе дIатеIе бийса а яьккхе. чувоагIаш хиннав Яшка.

Цхьан сайрийна чу ца воагIаш висар из. Таьзет латтача цIагIара цхьан саго теркалдинзар из. Дагаехханзар Яшка шоллагIча дийнахьа а. ХIаьта кхсалагIча Iуйрийна НКВД болхлой хьакхаьчар юрта. Болххаше. тетта чубахар уж СаIип ваьхача коа. Беша, карта йисте латтача аьла токхора кIалхара хьадаьккхар Яшкай дакъа.

Цецбаьнна Яшкайна го баь латтача наха хьатIавера Насе маьр-йиший воI хула НКВД болхло. Цун бе доаллар цхьа каьхат.

— Ер укх юртарча саго яздаь каьхат да, — аьлар цо. — Укхо йоах, батракаш лелабу нах хIалакбергба, аьнна, хеза, СаIип-наькъан, шоай коашка мел вола батрак вувш боахк. Укх каьхато дувцар бакъдолга вайна гуш да. Цудухьа ер гIулакх дика тахка дезаш да. Хьои... хьои... хьои... — яхаш СаIип-наькъан тайпагIа болча наха пIелг тIахьокха волавелар из — тхоца БуротIа дIадахка деза. Цо пIелг тIахьекха шийтта саг салташа го а баь, машина тIа ховшабир.

Сайрийна цу нахах фу хиннад хьажа БуротIа ваха саг, царна тIадувхаш хинна барзкъаш гале чу а доахкаш, юхакхаьчар. Иштта яр цу замалахьа хинна ихел-бокъо. Бахьан доацаш, цул совгIа, цу зулама хIама гонахьа доаца нах бар тийшача балха кIалбисараш.

Хьусенеи Хьасанеи тайпан нах гулбенна багIача тIаверa мехко а юрто а лоархIаш вола Махьма-хьажа (цхьа шу далалехьа, цунна а тохаргья топаш). Мехко лоархIаш вале а, цул биркъегIа саг вацар юрта. Дерзанча дегIа тIа ювхаш гIовтал-хаги мара кхы тIадувха-хувца барзкъа дацар Махьма-хьажий Бакъда, сел биркъе вале а, цул магIаваьнна Iоха лоархIалуш атта саг вацар юрта.

— Оаша баь тийша болх хIама гонахьа доацача нахах бахэб. Из эрсе вийнараш СаIип-наькъан бац Шо да! Оаша вIашагIделла гIулакх да из. Нахаца шоай даьнна дов шоашта довчча тайпара дIакъоастадергда оаша, бакъда, хьалбоалаш латта малх чубизалехьа укх юртара ара ца воалаш шун тайпан висар, аз дийшача даьла къоръанора, цу кашамашка дIабихьараштa тIехьа ма кхувргва, — аьннад цо.

Йистхиланзар саг. Бакъда, аьннар дIа а хезадар, дувцар бегашта доацилга кхета а даьдар. Сайрийна цу тайпан саг вацар юрта.

Нах Казахстанера цIаикхаьчачул тIехьагIа мара дIададаланзар из дов. Цул тIехьагIа мара шоай юрта баха Iоховшанзар Хьусенеи Хьасанеи гаргара нах.

...Наькха киса доаллача сахьатага а хьежа, ламаза вода воккха саг. Дагаехар сона тахан цхьаболча НКВД а ГПУ а болхлой хиннача наха язъеш йола мемуараш. Шоаш лелалер нийса да моттш хиннеб, йоах цар. Из баькъдац! Дика ховш хиннаб шоаш дераш зуламаш долга. Шоашта бехктокхам хургбоацилга а ховш хиннаб. Цудухьа хиннай уж къизалаш, цудухьа тIаенай вайна из ахка ха.

Воккхача сага бе даьлла газет хьаэц аз. МугIараштa меттел наьха сибаташ хьалхашка увтт сона. Эзарашэзараш болча наьха цIий тIадамаш да. аьнна. хеталу газета хIара алап.. Сай лоIамах доацаш тхьовра воккхача сага санна бордаш деттаалу са: «Къахетам хилба шоана массарашта а».

Ж. БОГАТЫРЕВ.

Кепайоазон тIа хоам баь махиллара, КПСС Нохч-ГIалгIай обкома бюрос вай мехкахочоа, Советски Эскара кадрови эпсара Мовлид Алероевич Висаитовна Советски Союза Турпал яха цIи ялар СССР Лакхехьарча Совета Президиумагара дехаш решени тIанийцай. Из решени чIоагIа хьаллаьцар республика къахьегамхоша митингашка, цар письмош тIа, массови информаце средствашт тIа даьча къамаьлаш тIа.

Сий дола тIема никъ баьб М. А. Висаитова. Советски Герзашцарча Низашка гIулакх, де волавеннав 1932 шера. Сийлахь-боккхачи Даймехка тIем тIа хинав цун хьалхарча дийнахьа деиз тIеххьарча денга кхачалца. Гвардейски дошлой полка командира подполковника тIом чакхбаьккхар Эльба тIа. Цунна еннай Ленина, ЦIеча Байракха, ЦIеча Седкъа орденаш, медалеш, хIаьта иштта «Легион чести» яха американски орден, «Заслуженным на поле брани» яха польски медаль.

ТIеххьарча шерашка М. А. Висаитов хинав партийни, советски, боахама балха тIа.

Коталон 45 шу дуза ди тIакхоачаш вай мехкахочун Мовлид Алероевич Висаитова тIема наькъах Советски Эскарен ТIема-Форда Флотен Керттерча политически управлене журнала тIа араяьннай полковника Р. Звягельске «Комполка Висаитов» яха очерк, тха газет дешараша дехаргIа оаха арайоаккх из.

Полковник Р. Звягельский,

«Советски бIухон» специальни корреспондент

ПОЛКА КОМАНДИР ВИСАИТОВ

ХЕТАРГАХЬА, «Советски бIухо» яха журнал дешараштa, дагайоагIа 1988 шера тха журнала 8-ча номер тIа араяьнна «Оаха Эльба тIа дув биар...» яха очерк. Из язъе дегадохийтар цхьаннахьа а арадаккханза долча къаьнача сурто. Ший аргIанга хьежаш шовзткъе кхоъ шу даьккхад цо. Сурта кIал фронтовой корреспондента Аркадий Шайхета даь йоазув да: «1945 шера 4 май. Эльба тIа советски американски бIухой вIашагIихьетар. Хьалхашкара вар ва 333-ча американски гIашлой полка командираца подполковникаца Л. Гомесаца къамаьл деш вола дошлой эскадрона командир Советски Союза Турпал, гварде капитан Я. Неумоев.

Фронтовой корреспондента цу массехк мугIаро малхадаьккхар дайна даьлла сурт. Сурта тIа бувца нах лаха лаьрхIар аз. Деткъа шу дола сибиряк Яков Николаевич Неумоев дикка атта хьакоравир сона — Тюменера, хIаьта цоллагIча дийнахьа из волча хьоашалгIа вар со. Иштта дола сурт дIадахьийта волча са коллега — СССР Гостелерадио корреспондента Владимир Дунаева массехк бутт бакха бийзар Калифорнера кховзткъе ялхайтта шу дола отставной инарал Лойд Гомес лохаш.

Ер да Владимир Павловичаца аз дуккха даьча къамаьлах дола, магнитофона тIа дIаяздаь бакъдола цхьа къамаьл:

—Гомеса бIаргадайра сурт, хий даьлар цун бIаргех. Цунна-м дика дагавоагIа из эрсий зIамигсаг, хIаьта кхы а дикагIа — цун полка командир. Подполковник геттара дегI нийса леладеш ва. берригa накха орденаш йоахкаш ба. Цар хIаьта чIоагIа хьоашал тессар. Шаккъе а цхьан ханара, цхьа звани йолаш а цхьатаррарча гIулакха тIа ба. Советски эпсара башха дика ди белар цунна, цо — «виллис». Ши кIира даьккхар цхьана болаш. Цул тIехьагIа 333-гIа американски полк 84-ча гIашлой дивизе командира инарала Александр Волинга приказагIа тыле тIехьашка яьккхар — «цIеча пропагандана» гаьнагIа хургйолаш. Цунна бокъонца дагадагIац, масса шу даьннад хIаьта дениз! Бакъда, хетаргахьа, цун эрсий доттагIчун тайпан цIи Висикуров яр.

Аз цу сахьате Тюмене телефон техар.

— Висаитов, Мовлид Алероевич, — Яков Николаевич Неумоева нийсса хьааьлар из — тха 28-ча гвардейски дошлой Дубински ЦIеча Байракха ордена полка легендарни а дукха веза а командир ва. Боарам боацаш майра саг ва. Ерригача дивизена ховш дар цо американца ахалтекински фух бола ди беннилга. Кавказец ма вий из! Из-м ди бацар — аькха дар. Цхьа тамаш яр! Из тха инарала Брикель Павел Порфирьевича дивизе писатела Михаил Шолохова яйтаяр совгIата лаьрхIа, дикагIволча баьречоа ле аьнна дехар а даь. Из Мовлид Алероевичагa а кхаьчар. Грозне вахаш ва из. Дошув санна цIена дог дола саг ва. Цу дерригача шерашка письмош вIаши кхухьийтар оаха, цкъаза вIашагIа а кхетар. Бакъда, ши шу да цунгара хабар доаца. Дала ма дахьалда...

Новкъа хете а, Яков Николаевич Неумоев кхераш хиннар бакъхилар. Мовлид Алероевич веннав. Цун сесага Рамнат Магомедовнас, къонгаша Сайпеи Сулейманеи хьахьекхар сога дукха письмош, телеграммаш, открыткаш. Дерригача шерашка ший тIеххьарча деношка кхаччалца цу саго дийна бувзам лоаттабир шийца тIем тIа хиннача вошал техача нахаца. ВисаитовгIар дезала архиве сона корадир ши документ, уж укхаза доаладе дезаш а лерхI аз.

КПСС Нохч - ГIалгIай обкома секретарага новкъостага С. С. Апряткинга.

Нохч - ГIалгIай АССР Министрий Совета председателга новкъостага М. Г. Гайрбековга.

Шун караволаш эскаре гIулакх деш хиннав Висаитов Мовлид Алероевич, къамах нохчо ва, Из лоIам бола, грамотни, дисциплина йола эпсар вар. ТIом хьайча капитан Висаитов 1941 шера 22 июне Iуйрийна ший эскадронаца тIем тIа эттар Советски Союза малхбузерча доазон тIа г. Рава-Русская яхача моттиге...

Уж мугIараш дешаш хIанз сайна гуш санна хет сона тIема хьалхара денош: яьнна цIи, боабаь нах, белха ноаной, вай лаьттан хIара чIегилг лораеш тIом беш бола салтий. Иштта Кирданы яхача йоккха йоацача городилга юхе 22 июле хинна тIом а. Низкъала, пIий Iододаш хилар из. МоастагIчо дагтара хьатIабеш тIом латтача хана Висаитов ше атаке гIоттайир эскадрон, моастагIчун тIема чIоагIало йоха а яь, цун оборонах юкъ яьккхар. Подразделене массехк дийнахьа дIа ца хецаш доаттайир участок, фашистий пхи атака юхатехар. Цкъа тIом беш эскадрона командира чов хилар, бакъда дIа ца воалаш ший бIухошта кулгалдеш-м хилар. Цига майра тIом барах капитана Мовлид Висаитовна ЦIеча Байракха орден елар.

Фронтовикашта ховш да тIема цу хьалхарча бетташка иштта орденаш тийнна нах кIезига хиннилга. Къаьстта майра тIом баьрашта мара луш хиннаяц уж.

Цул тIехьагIа тIемаш хилар Ростове, Сталинграде, Крыме, Белоруссе, Польше, Малхбоалерча Пруссе, Германе. Дерригa деноши бийсаши тIема юхьига тIом латташ яьхар.

Фашистски рейха территоре тIа операцеш толаме чакхъяхарах подполковник Висаитов Мовлид Алероевич Советски Союза Турпала цIи яла оттаваь хиннав, бакъда, из цIи енна-м яц цунна.

1944 шера Сталина указанегIа нохчийи гIалгIайи бахачара бохабаь Iобахьийтар, царца бахьийтар Висаитова дезал а. ХIаьта ше эскаре деш дола гIулакх ца дитарал совгIа, из кхы а дорхагIен тIатеIан тIом бе волавелар фашисташта духьала, вера кхерам болча каст-каста а нийслуш. Цу хана тхоех цхьанне къамаьл хилар Висаитовца эпсара тIема декхара хьакъехьа. Ший мишта тIом бе беза ховш вий из аьнна, шийга даьча хаттара цо жоп делар: «ХIаа, хов сона, са тIом бе беза сай духьа, сай сий бахьан баь ца Iеш, сай халкъа сий бахьан а». Тха бакъде йиш йолаш а да: цо майра тIом бир ший зIамигача, бакъда курача халкъа сий бахьан.

Тхона бакъахьа хет Советски пачхаьалкхен 60 шу дузаш гIаьхха доагIаш а нийса а хургдар новкъоста Висаитов Мовлид Алероевича Советски Союза Турпала цIи ле аьнна СССР Лакхехьарча Совета Президиумагара дийхача.

5-ча гвардейски дошлой Ленина ордена, ЦIеча Байракха, Суворова ордена, Г. И. Котовске цIерагIча дивизе хьалха хинна командир

запаса инарал-майор **И. ЧЕПУРКИН.**

6-ча гвардейски дошлой, Ленина ордена, ЦIеча Байракха, Суворовеи ЦIеча Байракхен ордений А. Я. Пархоменкой цIерагIча дивизе хьалха хинна командир запаса инарал-майор, Советски Союза Турпал **П. БРИКЕЛЬ.**

ЛоархIаш волча шин инарала оаз дIахозаш хиланзар. Бокъалдар аьлча из письмо дом тIа а бижа архиве уллаш хургда. Бакъда цун копи шоашца тIем тIа хиннача новкъостага дахьийтача бакъахьа хийтар фронтовикашта. Цунна ховлда уж шийна хьалхашка цIена болга.

Массехказза юхаозалу со: «из майра тIом беш хилар ший зIамигача, бакъда, курача халкъа сий бахьан» яхача дешаш тIа кхаьчача — цу тайпара дар дукха ха йоацаш айса дийшача санна хета уйла хул са. ХIаа, хIаа — из «Архипелаг ГУЛАГ» я. Iобахьийтача тайп - тайпарча къамех болча наха даьраш дувцаш Александр Исаевич Солженицына язду: «...бакъда цхьа къам дар вIалла аьннар де ца тугаш — е цхьацца бола нах а боацаш, бунтараш а боацаш, дерригa бIарчча къам. Уж бар нохчий.

Кхы цхьаьхка а документ. «Легион чести» яха орден яла оттавар

Легионера степень.

ЦIеча Эскара яххлагIча гвардейски дошлой дивизе эпсара подполковника Мовлид Алероевич Висаитова Германеца духьала 1945 шера 1-ча январе деиз 2-ча мае кхаччалца йолча хана союзникашца цхьана доккхача денала гIулакхаш даьд. Цу хана чухь цо хьаьеккхар кхетаме а майра а военоначальник ше хилар, ше керте эттар шийцарча эскара даькъана, Эльба тIа американски эскарца вIашагIа а кхеташ, немецки эскар цIендаь доха а деш, моастагIчоа духьала тIом беш вIалла ше лоравала а ца гIерташ. Цун даькъо толаме гIулакхаш деш хилара хоадам беш йола фактор яр подполковника Висаитова командирски говзал, денал, эгтара тIехдолча тайпара ший тIема декхар цо кхоачашдеш хилар.

ГАРРИ ТРУМЭН.

Америка ВIашагIкхийттача Штатий Президента ший кулг яздаь цу тайпара дола документаш кIезига да мотт сона. Цул совгIа, совгIат советски эскара луш хилча хIаьта а. Трумэна Советашцара «безам» массанена а бовзаш ба, хIаьта укхаза мелла Iа хьовзадича а, эттача хьала кIалхарвоалилга яц.

ДагадоагIа сона Тюмене волча хана Яков Николаевич Неумоева сайна дийцар: «Из, воше, американций эгара тIехдола совгIат да. Из орден енна вола саг гучаваьлча цига нийсбенна берригаш цунна хьалгIовтта беза».

ЦIаьхха сайна яйза комполка Висаитова кхел массе хана кIоаргга дагайоаллар сона, хьевора, сатедайтацар. Каст-каста хетар сона цIаккха а сайна бIаргавайна воацачен хIанз укх лаьтта дийна воацачен цунна хьалхашка се бехкткхаме волаш санна. Цу дерригача шерашка лаьттача нийсхо ца хиларца сай цхьа гIулакх да аьнна хетар. Из уйла керда хьалхьоайир Висаитова мехкахочо — СССР халкъа депутато Авторханов Супьяна.

Тхо вIаши дайзар. Къона, хьинар долаш къонах ва из, образованегIа архитектор ва. Кхаь берa да ва. Нохч-ГIалгIайчен цхьан райисполкома планови комиссе председатель ва, мел чIоагIа дог лазаш дийцар цо ший халкъа кхелах эгтара хьалха вай парламента трибуна тIа ваьннача хана. Мехках ваьккхача моттиге ваь а Iомавинге цига спецпереселенец хинна дIаоттаваь а хиннача сага чубаьлла бала кхеталургболаш ба. Цун халкъ 1957 шера «къахетам баь хиннад». Белгалделаш къахетам баь, бехказа далийта а доацаш.

Цун паспорта тIа цIаккха дIаяргйоацаш йисай ваь моттиг — Средни Ази. Цо дег чура баркал йоахар цу халача хана шийна а ший даьна-нанна новкъостал даьча халкъашта. Халкъа депутато дувцар бIарччача халкъашта Iазап тIаоттадара уж бехке деш хиннача тамашеча хIамаехи харцдарехи. ХIанз документально чIоагIдаь да Сийлахь-боккха Даймехка тIом лаьттача хана моастагIчо вIалла дIалаьца а ца хиннача Нохч-ГIалгIайчене кховзткъе вийтта фашистски десантник чукхесса хилар. Уж а берригаш Iобоссалехьа боабаьб сигала болча хана, цар декъий мара Кавказа ширча лаьтта кхаьчадац. Вай Даьхе лораеш байнаб бIаьш бола нохчийи гIалгIайи. Висаитов Мовлида дошлой эскадронацарча ткъеста шу мара даланза волча пулеметчика Нурадилов Ханпашас 920 гитлеровец вийнав, Сталинграда юхе вийнав из. ХIаьта гварде подполковник Висаитов ше тIем тIа Котало яьккхачул тIехьагIа ший даьхене, Нохч-ГIалгIайчене цIаваха везача метте, гаьнарча Казахстане, Iобахьийтача ший дезала тIаваха везача эттар...

Авторханов — Супьянаца «Москва» яхача гостинице даьгIар тхо.ах бийса яьнначул тIехьагIа а дикка ха йоаккхаш. Хадданза дийцар, дийцар. ЛерхIаш дар ше хьахилар Подольске оборона Министерства архиве гIолга а гварде подполковника Висаитова личнии гIулакх кIоаргагIа довзилга а.

Тхона гучалаьннар дегIа зулам бодабеш да.

1946 ш. 26 сентябрь. Советски Союза Генералиссимусага новкъостага И. В. Сталинга.

РАПОРТ

Ала хIама доацаш дийтта шера гIулакх даь, царех дийъ шера Сийлахь-боккхача Даймехка тIем тIа а лаьтта, запасе водаш, новкъост Генералиссимус, ер лохехьа дар хьога хайта лаьрхIад аз.

1932 шера октябре, вурийтта шу даьнна волаш сай лоIаме ЦIеча Эскаре вахар со, цун мутIарашка гIулакх делгах сай захара профессе а лаьрхIа, Советски Даьхе лораярах сий дола декхар а хеташ. 1935 шера октябре аз чакхъяьккхар кхаь шера йола дошлой школа, «лейтенант» яха эскара звани а елар сона. ЦIеча эскара эпсарий состава мутIарашта юкъе хIама ца эшшаш хадданза цхьайтта шера гIулакх деш, со лакхвелар взвода командир хиннача дошлой полка командирага кхоачаш. Фронта эгтара лоархIамеча участкашка толашагIйолча дошлой подразделенешта командa еш, тIом бара йIаьхий опыт хьахилар са, 45—46 шерашка М. В. Фрунзе цIерагIча Военни академе знанешца чIоагI а луш.

(Йистедоалар хургда).

30–40-ча шерашка а 50-гIа шераш доладуш а лийцача наха реабилитаци яра хьакъехьа

(ДIахододар. Доладур 3, 13, 15, 22, 24 февралеи, 1, 3, 6, 8, 10, 13, 15 мартеи, 3, 5 10, 14 апрелеи арадаьннача газеташ тIа).

Деиильханов, из Юнусов Али, 1904 шера ГIойтIа ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, ГIойтIа ваьхав, топаш техай.

Элхажиев Ташухаджи, 1869 шера ГIойтIа ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, ГIойтIа ваьхав, топаш техай.

Сулейманов Халид, 1902 шера ГIойтIа ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, ГIойтIа ваьхав, 10 шу суд яьй.

Чокаев Исраил, 1897 шера ГIойтIа ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, ГIойтIа ваьхав, 10 шу суд яьй.

Байбетиров Лечи, 1873 шера Веденски района Курчалой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Курчалой яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Герасиев Зама, 1868 шера Надтеречни района Кени-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Кени-Юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Гарсиев Юша, 1873 шера Надтеречни района Кени-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Кени-Юрта ваьхав, КазССР этапа Iовахьийтав.

Абзатов Ума, 1873 шера Надтеречни района Кени-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Кени-Юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Ткаличев Михаил Трофимович, 1881 шера Сунженски района Ассиновски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, колхозхо, Ассински станице ваьхав, Дивное яхача Iовахьийтав.

Яхиев Вара, 1866 шера Гудермесски района Мартуп яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Майртуп яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Янгульбаев Умар, 1878 шера Веденски района Элистанжи яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Элистанжи яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Гаплангиреев Мусса, 1871 шера Гудермесски района Кади-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Кади-Юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Лании Федот Леонтьевич, 1870 шера Харьковски губерни ваьв, эрсе, парте хиннавац, дина викал, НГIАССР Первомайски станице ваьхав, 5 шу суд яьй.

Сидельников Леонтий Васильевич, 1903 шера Грозненски района Ермоловски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, колхозхо, Первомайски станице ваьхав, 5 шу суд яьй.

Ибриев Закри, 1878 шера Урус-Мартановски района Старые Атаги яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Старые Атаги яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Галаев Ахмар, Ножай-Юртовски района Мескеты яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Мескеты яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Вапаев Абубакар, 1876 шера Шалински района Гельдыген яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Гельдыген яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Умхаджиев Дженарали, 1876 шера Шалински района Гелдыген яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Гельдыген яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Чантаев Джаби, 1863 шера Салсановски района Давлетби яхача хуторе ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Давлетби яхача хуторе ваьхав, 10 шу суд яьй.

Тепсуркаев Магомед, 1900 шера Гудермесски района Брагуны яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Брагуны яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Гагиев Iалихана Дисик, 1915 шера Назрановски района СурхотIа ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, «Путь социализма» колхоза колхозхо, СурхотIа ваьхав, 10 шу суд яьй.

Солтаев Ибра, 1880 шера Веденски района Гордали яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Гордали яхача юрта ваьхав, топаш техай.

Избанев Али, 1885 шера Веденски района Гордали яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Гордали яхача юрта ваьхав, топаш техай.

Мусаев Дуска, 1882 шера Веденски района Гордали яхача юрта ваьхав, топаш техай.

Альготов Ислам, 1880 шера Веденски района Гордали яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Гордали яхача юрта ваьхав, топаш техай.

Дадаев Шонук, 1888 шера Веденски района Гордали яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Гордали яхача юрта ваьхав, топаш техай.

Дидаев Мусаит, 1900 шера Веденски района Гордали яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо Гордали яхача юрта ваьхав, топаш техай.

Махкуев Ибрагим, 1880 шера Веденски района Гордали яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Гордали яхача юрта ваьхав, топаш техай.

Избанев Джимали, 1883 шера Веденски района Гордали яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо Гордали яхача юрта ваьхав, топаш техай.

Карбеков Мутали, 1875 шера Веденски района Гордали яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Гордали яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Эльпиев Ильма, 1903 шера Веденски района Гордали яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Гордали яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Сайпулаев Дуба, 1871 шера Веденски района Гордали яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Гордали яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Сайпулаев Дурси, 1878 шера Веденски района Гордали яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Гордали яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Хатукаев Байтука, 1881 шера Веденски района Гордали яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Гордали яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Сусаев Джабир, 1884 шера Гудермесски района Джугурты яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Джугурты яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Ковалевская Валентина Антоновна, 1899 шера г. Киеве яьй, эрсе, парте хиннаяц, Чечоблкоопсоюза статистика, Грозне яьхай, СССР доазол араяккхара суд яьй.

Демаков Иван Исаакович, 1893 шера Кировски области Скочиновски яхача деревне ваьв, эрсе, парте хиннавац, Гудермесски станце фельдшер, Гудермес станице ваьхав, 10 шу суд яьй.

Нальгиев Музура Мухьмад, 1867 шера Галашкински района Кенхи яхача юрта ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, Кенхи яхача юрта ваьхав, топаш техай.

Аушев Джентамира-Хьажи Генардкъа, 1869 шера Пригородни района Базоркино яхача юрта ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Базоркино яхача юрта ваьхав, топаш техай.

Гойтаев Белан-Хаджи, 1852 шера Урус-Мартане ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Урус-Мартан яхача юрта ваьхав, топаш техай.

Кубаханов Абдул-Межид, 1886 шера Старо-Юртовски района Новый-Юрта ваьв, гIумке, парте хиннавац, колхозхо, Новый-Юрта ваьхав, топаш техай.

Шахсандов Абдурагим, 1874 шера Старо-Юртовски района Новый-Юрта ваьв, гIумке, парте хиннавац, колхозхо, Новый-Юрта ваьхав, топаш техай.

Дажиев Хамид, 1876 шера Старо-Юртовски района Новый-Юрта ваьв, гIумке, парте хиннавац, колхозхо, Новый-Юрта ваьхав, топаш техай.

Дудиев Ахъяд, 1904 шера Старо-Юртовски района Новый-Юрта ваьв, гIумке, парте хиннавац, колхозхо, Новый-Юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Абдулвагапов Магомет, 1907 шера Старо-Юртовски района Новый-Юрта ваьв, гIумке, парте хиннавац, колхозхо, Новый-Юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Темиев Хамзат, 1894 шера Старо-Юртовски района Новый-Юрта ваьв, гIумке, парте хиннавац, колхозхо, Новый-Юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Тешиев Алаудин, 1909 шера Старо-Юртовски района Новый-Юрта ваьв, гIумке, парте хиннавац, колхозхо, Новый-Юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Нырков Петр Иванович, 1891 шера Моздокски района Ищерски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, колхозхо, Ищерски станице ваьхав, 5 шу суд яьй.

Пущин Александр Константинович, 1862 шера Моздокски района Ищерски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, колхозхо, Ищерски станице ваьхав, 5 шу суд яьй.

Щербаков Петр Иванович, 1892 шера Моздокски района Ищерски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, колхозхо, Ищерски станице ваьхав, 5 шу суд яьй.

Луйско Борис Антонович, 1896 шера г. Ленинграде ваьв, эрсе, парте хиннавац, колхоза агроном, Ищерски станице ваьхав, 2 шу суд яьй.

Дядюченко Кузьма Маркович, 1882 шера Моздокски районе Ищерски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, колхозхо, Ищерски станице ваьхав, 5 шу суд яьй.

Бычков Михаил Алексеевич, 1889 шера Моздокски района Ищерски станице ваьв, парте хиннавац, колхозхо, Ищерски станице ваьхав, 5 шу суд яьй.

Фишер Иван Иванович, 1903 шера Моздокски района Ищерски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, колхозхо, Ищерски станице ваьхав, 5 шу суд яьй.

Бычков Григорий Яковлевич, 1883 шера Моздокски района Ищерски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, колхозхо, Ищерски станице ваьхав, топаш техай.

Фишер Иван Михайлович, 1872 шера Моздокски района Ищерски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, колхозхо, Ищерски станице ваьхав, 10 шу суд яьй.

Буравлев Иван Никитович, 1875 шера Моздокски района Ищерски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, колхозхо, Ищерски станице ваьхав, 10 шу суд яьй.

Парарин Корней Титович, 1885 шера Калиновски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, колхозхо, Калиновски станице ваьхав, топаш техай.

Соломатин Федор Калинович, 1888 шера Калиновски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, дина гIулакх деш хиннав, Калиновски станице ваьхав, топаш техай.

Швецов Кирилл Иванович, 1882 шера Калиновски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, колхозхо, Калиновски станице ваьхав, топаш техай.

Добриев Оарцнакъа Дунда, 1893 шера Назрановски района Дошлакъий - Юрта ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, счетовод - кассир, Дошлакъий - Юрта ваьхав, 5 шу суд яьй.

Албогачиев ТIоре Ислам, 1905 шера Назрановски района Дошлакъий - Юрта ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, единоличник, Дошлакъий - Юрта ваьхав, 3 шу суд яьй.

Сагов Эдига Хальшка, 1870 шера Назрановски района Дошлакъий - Юрта ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, единоличник, Дошлакъий-Юрта ваьхав, 5 шу суд яьй.

Мальсагов Дохой Генардкъа, 1870 шера Назрановски района Дошлакъий-Юрта ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, единоличник, Дошлакъий-Юрта ваьхав, 5 шу суд яьй.

Гойгов Гуша - Хьажий Мухьмад, 1866 шера Назрановски района Дошлакъий-Юрта ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, единоличник, Дошлакъий-Юрта ваьхав, 3 шу суд яьй.

Зиновьева Анастасия Петровна, 1911 шера Наурски района Наурски станице яьй, эрсе, парте хиннаяц, колхозница, Наурски станице яьхай, 5 шу суд яьй.

Белявцева Прасковья Тихоновна, 1914 шера Краснодарски края Поповически станице яьй, эрсе, парте хиннаяц, Наурски станице яьхай, 5 шу суд яьй.

Тишкова Антонина Григорьевна, 1906 шера Наурски района Наурски станице яьй, эрсе, парте хиннаяц, колхозница, Наурски станице яьхай, 5 шу суд яьй.

Андреас Герман Августович, 1892 шера (Германи) г. Рекленгаузене ваьв, немец, парте хиннавац, колхозхо, Наурски станице ваьхав, 3 шу суд яьй.

Ситаев Игнат Федорович, 1874 шера Невинномысски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, Кизляр станце билетни кассир, Кизляр станице ваьхав, 5 шу суд яьй.

Жулидов Иван Васильевич, 1877 шера Курски губерни Бобривка яхача юрта ваьв, эрсе, парте хиннавац, Кизляр станце вагонашка хьежар, Кизляр станице ваьхав, 8 шу суд яьй.

Газиев Мусса, 1873 шера Гудермесски района Курчалой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Курчалой яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Местоев Iумахьажий Оарц, 1874 шера Пригородни района Шолха яхача юрта ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Шолха яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Алиев Шамсудин, 1914 шера Саясановски района Центорой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, юртбоахама артела член, Центорой яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Мазаев Ака Мезаевич, 1886 шера Шаройски района Цеси яхача хутора ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Цеси яхача хутора ваьхав, 5 шу суд яьй.

Дышниев Асхаб Мурцалиевич, 1914 шера Итум-Калински района Тусхарой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Галашкински района Нижний Даттых яхача юрта ваьхав, 5 шу суд яьй.

Муртазалиев Мовсар, 1879 шера Итум-Калински района Шак-Халой яхача хуторе ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Шак-Халой яхача юрта ваьхав, 5 шу суд яьй.

Кутиев Абубакар, 1876 шера Итум-Калински района Мельдичу яхача хуторе ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Мельдичу яхача хуторе ваьхав, 5 шу суд яьй.

Умаханов Солсабек, 1897 шера Итум-Калински района, Майсти яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Майсти яхача юрта ваьваьхав, 5 шу суд яьй.

(ДIахододар хургда).

Россе профсоюзий ший лоIамера федераци

Фу я Россе шоай лоIамера профсоюзаш? Иштта хIама хила йиш йий-теш деррига вIаши дувзаденна, дерригa вIаши тийша долча пачхаьалкхен чоалханеча системе? Дуккхача шерашка вай тIагIертта чIоагIдеш хиннад, вай, хетаргахьа, тешаш а хиннад, общество а вахаш цох мукъа хила йиш яц яхачох. Бакъда, вай мехка еш йолча перестройкас дуккхача хIамай кхыча тайпара уйл яйт.

Шоай лоархIам кхыча тайпара кхетабаьб Российски Федераце профсоюзаша а. Дукха ха йоацаш хиннача шоай учредительни съезде уж хьежар РСФСР правительства социальни партнер а хинна дIаоттаргйола структура республике хьаяра дешага. Из цIенхаштта дош да. РСФСР шоай лоIамеча профсоюзий федераце организационни лоаттамеи балхеи керттера принципаш ювцаш къувсаш хIамаш а тайп - тайпара уйлаш а хилар. Бакъда, делегатий цхьан хIаманна тIехь барт хилар: хIанзалца хинна деррига центрера доагIар юххьанцарча профсоюзни организацей инициатива юхаувзаш дар. Ший лоIаме хиларо мара балха тIа паргIато лургьяц.

Цу тайппара, учредительни съездо дIакхайкадир РСФСР шоай лоIамеча профсоюзий федераци хьаяь хилар. Профсоюзий федераце организационни лоаттамеи балхеи проект ювцача хана кIезига йоацаш предложенеши тоадараши юкъедоаладар бахьан долаш, цу документа боккха лоархIам хилар теркал а даь, из юххьанцарча организацешка дувца оттадеш соцам бир профсоюзни форумо. Гурахьа ший болх дIахо бергба съездо, федераце балха керттера принципаш тIеххьара тIа а эцаргья.

Демократически кIийлен тIа духхьала кхаж а тоссаш, регионашкара, автономни республикашкара, отраслеви формированешкара болча викалех латта федерацена кулгалду органаш яьй: цун совети президиуми. Президиума председателалла хержав Клочков Игорь Евгеньевич.

Учредительни съезда юкъе дакъа лоацаш хилар Нохч - ГIалгIайчен профсоюзий делегаци а. Делегаташа Ю. Кулика, Ж. Гулаевас, Э. Исханова дийцар шоашта цу съездах хийттар.

Мишта хургья шоай лоIамеча профсоюзий федераци? Из «лакхера Iочу команда» еш йиллаяц. Кулгалдеча органашта новкъа хеташ яь хила а мег. Уж-м конференци а яь гIулакх чакхдаккха дага хинна хила а тарлу. Бакъду, съездах профсоюзий российски юкъара форум хилар.

Федераце ларде яц массанена а йовзаш йолча демократически централизма, кхыча иерархически структурий принципаш, из алхха шоай лоIаме яь я. МалагIча принципаш тIа вIаштIехьбоанхх цо ший болх? Цо из ду федерализмаң профсоюзни демократеи кIийлен тIа. Из яхилга да ший лоIаме федерацена юкъеваха а юкъеравала а бокъо хилар, цун члений цхьатарра бокъо хилар, шоай балха тIа уж шоай лоIаме хилар, кIезигагIбараштa хетар теркалдар, членаш барт болаш, цхьана а гласность йолаш а болх бар.

Федераци хьайийлла я автономни республикай, крайи, областий ерригача профсоюзни организацешта. РСФСР-е хьаеш йолча къахьегамхой кхыча профсоюзни формированешта.

Съезде И. Клочкова яьча доклада тIа белгалдаьккхар, Российски Федераце Союзе доаккхачох 92 процент мехкдаьттен гази, 62 процент электроэнерги йоаккхаш хилар. мехка промышленноста а юрта боахама а кертера база из хилар. Иштта йолча республиках союзни министерствай лоIамегIа бедал лоаттаю база хиннай. Бедали товари вIашца ниса ца хувцаш хилара хIара шера 70 миллиард сома маьха зе хул цуна. ХIаьта иштта хьал тIа я вай Нохч-ГIалгIайче а. Мехкдаьтта чакхдоахача промышленносто ше бу пайда цхьа кIеззига хIама социальни хьашташта дIададахийтара мара ца дуташ, Союзе дIабохьийт, бакъда, наьха унахцIено толхаеш йола газ-м фо бIехдеш шорта хьахец.

Союзни министерствашен шоай хьаштдолча тайпара доал делга дIадаккха деза, регионаштен автономештен бокъо яла еза, шоашкарча рузкъана цар доал дергдолаш. Бакъда, иштта эттa хьал цу сахьата тоалургдац. Съезде къамаьл деш РСФСР Министрий Совета председатела А. В. Власова белгалдаьккхар, йолаш йолча потенциала нийса доал де дезилга, бахача наьха вахара хьал тоадара лерттIа пайда эца безилга.

Нагахьа санна Россе рузкъа хIанзалца санна иштта зехьа доадеш хуле, профсоюзаша правительствана хьалхашка цох дола дош оттадергдолга А. В. Власова кхетадир. Россе правительствас, халкъа хьашташ лорадеш йола организаци хиларах тарра профсоюзаша, цхьана цхьатарра бокъо а йолаш дешаш дувцара раьза хилар. ДIайоалаш латт профсоюзаша командно-административни системас яххар деш хинна ха. ХIанз цар шоай федераце советага гIолла хьадда лораергья Российски Федераце пачхаьалкхен Iаьдалеи доал дарен органашка къахьегамхой законагIа йола бокъонаши хьашташи:

— экономически социальнии дегIаахара планашка вахарен къахьегамеи хьалаш тоадара, нахага медицински хьажара, пенсионни Iалашон гIулакхаш дайта;

— пачхаьалкхен, боахама, кхыча органашкара профсоюзий бокъонаш хьаеха, нагахьа санна эшаргхуле референдум, митингаш, демонстрацеш ярах, къахьегамхой хьашташ лорадара, иштта кхыдола гIулакхаш, кхыметтел забастовкаш а ярах дола дош оттаде.

Профсоюзий федераце къаьстта теркам тIабохийтаргба экономически, экологически, кхыча дешашта. Социальни гIулакхашка диллача профсоюзаш дага я 40 сахьата къахьегаргдолаш балха кIира оттадара тIехь къовсам лоаттабе.

Профсоюзни комитеташ къаьстта йоакхо еш хургья къоначa болхлой производственни, социальни, кхыдола хьашташ кхоачашдара.

Профсоюзаш йоккха инициатива йолаш хургья болхлой деррига гIулакхашка, рузкъа дIа-са нийсдеча меттел, из хьадеча а. Цу хьакъехьа йоккхий бокъонаш йолаш я уж.

Профсоюза членаша хьачутелача взносех дуккагIъяраш юххьанцарча профсоюзни организацешка юс. ХIаьта иштта дусача ахчах аьлча, лакхе латтача советаша дIадовзийта деза из малагIча гIулакхашка дIадохийтаргда.

Съезда делегаташа йийцар дуккха проблемаш, царца къамашта юкъерча гIулакхий хьакъехьара яраш а. Профсоюзаша шоай вахара деррига дешаш лакхера Iочу указанеш йоацаш шоаш къестадергда. Съездера цIабаьхкача делегаташа профсоюзий членашта дIадовзийтаргда перестройка хьалашка профсоюзни организацешта хьалхашка латта декхараш.

А. САДУЛАЕВ.

Бакъдар котдаргда

Ховш ма хиллара, вай республике з мехка санна перестройкас тайп - тайпара формальни доаца болаш хьаккеллад. ХIаьта царех я «Мемориал» яхача ерригсоюзни общества Нохч-ГIалгIай отделени. Цун кулгалхо ва наха дика вовзаш, везаш вола Вацуев Земий Iабдулла. Дукха ха йоаццаш тха корреспондента вIашагIкхетар хилар цунца.

— Iабдулла, Iа вай республике «Мемориал» яха общества отделени хьакхоллларах лаьца массехк дош аьлча бакъахьа хетар сона?

— 1988 шу чакхдоалаш оаха массехк саго, вешта аьлча, неформалий активисташа вIашагIкхийтта цу лостамагIа болх бара йола оргкомитет вIашагIъеллар. Оаха дIадоладь гIулакх дег тIарз хъобалдаь хьаллацар комсомола обкомо, йоазонхой Союзо, художникий Союзо, «Комсомольское племя» яхача газето. Мадарра аьлча, цар тхона цу дакъе доккха гIо дир.

ХIаьта 1989 шера июль бетта учредительни конференци чакхъяьккхар оаха. Цига моллагIча организаце эцаш санна Устави резолюци тIайийцар, совет хержар. Цун юкъебоагIа архитектор Усманов Лема, ВЛКСМ обкома секретарь Сукиев Мухьмад, ЧИГУ доцент Боков Федор, иштта кхыбараш.

— Iабдулла, таханарча дийнахьа оашош, вешта аьлча, «Мемориала» беча балхах лаьца дувцал газет дешарашта?

— Оаха, «Мемориала» доакъошхоша Устава тIеи резолюце тIеи белгал ма даккхара, тхо цкъа-дале, сталински режимо яьча репрессех, нохч-гIалгIай халкъаша лайнача 1944 шерарча трагедех дола бакъдар гучадоаккхача дакъе къахьегаш да. Цу дакъе оаха, репресси яьчарех, Казахстане, Юкъерча Азе Iабахийта хиннача нохчий, гIалгIай вахарах йола документальни материалаш, дагалоацамаш гулду. Сталински режимо бIаьш эзараш нохчий, гIалгIай боабаьб. Цун къизача «командо» даьчох деррига гучадаккханза да. Цудухьа, оаха тхоай балха керттера лоархI из деррига мадарра хьалтIадаккхар. Из болх лерргIа дIабахьара духьа, оаха университета историкашца цхьана ваIад яьй, цар шоай студенташка «Мемориала» заданегIа ахкан практика чакхйоаккхийтаргйолаш. Масала, цар вай районашкара гулъергья нохч - гIалгIай халкъий трагедех йола материалаш (письмош, сурташ, дагалоацамаш).

— Iабдулла, цул совгIа кхы малагIча лостамагIа къахьегаргда шун обществос?

— Аз кхетадир хьо мичахьа тIакхача гIерт. Оаха тхоай балха лоархIамерча декхарех цаI лоархI ГIалгIай автономи меттаоттаяра дош. Из ховш ма хиллара, сталински замах даьнна доккха эе да. ХIана аьлча, бIарча къамаш шоай ков-карт, хьадаьнна моттиг йоацаш дитар, цул совгIа, мамогта къиза Iазап тIалоаттадар ла йиш йоацаш хIама да. ХIаьта, укхаза хаттар отт: Фу къам да из, фу бахьан долаш къизал гойтай цунна? Из да Советий Iаьдал доаккхача хана большевикий, мискача наьха бокъо бахьан долаш моастагIашца лира къовсам лоаттабаьр, из дохаде тIагIийртача Деникина бIунца латаш ший дикагIбола къонахий дIабенна дола къам, Мадарра аьлча, гIалгIай а нохчий санна цхьаккха даь хIама доацаш мехках баьхаб. Цига цар дукха бала лайнаб. Цудухьа, оаха гIалгIай дикагIдола лаьтташ дIадахар духьа 1934 шера царгара дIаяьккха автономи меттаоттаяра ди «Мемориал» чIоагIъенна дIаоттара ди санна лоархIаргда. Цул совгIа, тха болама Устава тIа белгалдаьккха ма хиллара, оаха дIахойодача хана адамлен бокъонаш телхаярца лира къовсам лоаттабертба.

— Iабдулла, материальни дакъе иштта «Мемориала» гIулакхаш?

— ХIанз укх сахьате цу дакъе тха отделене гIулакхащ дика дац. Бакъда, тхо республике бахача наьха гIонца из тоаде хьожаргда. Укхаза сона белгалдаккха ловргдар хьалъергйолча Мемориала конкурса положени кийчъеш тхоаш хилар. Цу мемориала юкъейоагIаргъя музей, библиотека, архив. ХIаьта цар материалех хIара советски сага пайда эца таро хургья. Из мемориал оаха керттерча дакъе организацеша, учрежденеша бахача наха деннача ахчах хьалъе лерхI. ХIанз тха счете 30 эзар сом совгIа ахча ла. ХIаьта цу гIулакха хьадайта ахча «Мемориал» Совета эшараша лаьрхIа да, аьнна, белгалдаьккха дайта деза. Вай газет дешара цу дакъе сомаца, шин сомаца гIо дича геттара дика хетаргдар. Масала, тха Жилсоцбанка управлене № 700472 счет я. Цу тайпара хьадена ахча оаха вай тIехьенна чIоагIа пайдане хургдолча гIулакхага дIадохийтаргда.

— Шун учредителаша малагIа новкъостал ду шоана?

— Оаха баркал оал царна эггара эшача хана цар тха болам хьаллацарах. Бакъда, дIахойодача хана цар тхоца хьинаре гIулакхаш леладац. Масала, тха цар новкъостал ца магнитофонаш, диктофонаш Iалашъе безам болаш дар. Наха дувцаш дола ца хеза хIамаш дIаяздар духьа. Бакъда, цар из вIаштIехьдалац. Цу гIулакхе тхона новкъостал дар дехаргдар аз Нохч-ГIалгIай Гостелерадио комитетагара. Тхога цар шоаш лелаяь аппаратура хьаехкача, тхона цунах доккха гIо хулар.

— Iабдулла, республике тIеххьарча хана кхы а формальни йоаца организацеш хьахиннай. Масала, «Барт», «Кавказ», «Баьццара болам», «Нийсхо», «Даькъасте». Царца бувзамаш леладой оаша?

— Оаха «Мемориала» доакъашхоша уж ерригa формальни йоаца организацеш могаеш тIаэц. Иштта царца бувзамаш леладу. Масала, цу дакъе вIашагIкхийтта, тхоайла дага а лаьцна координационни центр хьалйй оаха. Цун декхар латт цхьа барт а болаш тайп-тайпарча лостамегIа йола акцеш чаккхъяхарах. Нагахьа санна, «Баьццара болама» ший керттерча лостамагIа экологи дакъе цхьа моллагIйола мероприяти чакхйоаккхаш, хилча, тха цун мамогта гIо де деза. ХIаьта, уж тхона исторически дакъе материалаш, сурташ, дагалоацамаш гулдеча новкъостал де декхарийла ба.

— Iабдулла, хьо ховш ма хиллара, 1984 шерага кхачалца исторе, экономика, социологе, филологе, Нохч-ГIалгIай Iилма - тохкама институте болх беш хилар. Цул тIехьа, цу коллективаца къаьстар хьо. ХIаьта цу хьакъехьа тахан бе-бе дувцаш хезад сона. ХIанз Iа цунах дола бакъдар аьлча бакъахьа хетар?

— Iа лакхе белгал ма даккхара бакъдар мара аргдац. Бакъдар иштта дар: тха институте 1984 шера В. Виноградовеи, С. Умаровеи яздаь дола «Цхьана Сийлахьдоннхача де лерхIачунга» яха брошюра дувцаш йола партийни собрани яр. Цига хIаране шийна хетар оалар брошюра чулоацамах. ХIаьта сай аргIагIа аз, тIаккха И. Вагановеи, М. Музаевеи цу брошюра критика йир. ХIана аьлча, цунна автораша нохч-гIалгIай истори гIожа телха а деш, фальсификаци йора. Уж шоай Iилман балха тIа монархически идеяш чакхъяха гIертар. Цар Кавказски тIема бахьан лоамароша царски колонизаторски политикана духьала болабаь къовсам а ца лоархIаш экспансионизма болам лоархIар. ХIаьта, оаха тхоашкара материалашца из цхьаккха тайпара кIала исторически кIийле а йоацаш, язбаь болх болга дIахайтар. Из къовсам тхо балхара дIа а доахаш чакхбаьлар. Цул тIехьагIа тайп-тайпара бахьанаш доахар: аттестацех а чакх ца баларах, дисциплинированни ца хиларах дIабахаб, яхаш. Цул тIехьагIа, прокуратура тхо бокъо йоацаш дIа-даьха хилар бакъдеш протест елар. Бакъда, тIехьагIа цар лакхера еннача указанегIа из юхаяьккхар. Соахка сога обкоме дIа а вийха аьлар: заявлени а язйий юха институте балха дIачугIо, аьнна. Бакъда, со раьза хиланзар цу предложенена, хIана аьлча, со критика йирах бокъо йоацаш дIаваьккхав, хIаьта из цига мел дийцар тахан моттигерча, центрерча прессе бакъдеш дувцаш да. Цудухьа, со цу условеца цига балха гIоргвац, нагахьа санна, юхаметтаоттавеш приказ ца тохе. Бакъда, тахан КПСС обкома идеологически отделе къоастадеш да из дош. ХIаьта хIанз со Грозненски асфальт хьабеча спецпредприяте оператор а волаш болх беш ва.

— Iабдулла, хьона мехетта къасталда из дош, иштта тахан санна бакъдолчун принципаш тIа а латташ дIахо ваха низ дулба хьона.

— Баркал.

Интервью йийцар **М. БАРАХОЕВ.**

СУРТА ТIА: I. Вацуев. И. ПЛИЕВА сурт.

«Къахетама кIира»

1990 шера 15 апреле денз 21 апрелага кхаччалца вай мехка дIахьоргда къахетамен унахцIенони советски фондо кхайкадаь «Къахетама кIира».

Цу гIулакха керттера маIан да цхьаь болча, къабеннаха наха, тIемен къахьегамен инвалидашта, бIухошта-интернационалисташта, тIем тIа моарой боабаь бисача исташта, катастрофа хинна зулам даьннарашта, кхыбола бала кхаьчарашта, кIалбисача наха, къахета а сагIа дала а доагIарашта моральни материальни новкъостал делга, вахара хьал тоаделга.

Цу наха тарлуш дола новкъостал дар дехаш республика ерригача къахьегама коллективашка, общественни организацешка, бахача нахага кхайк къахетамен унахцIенони Советски фонда Нохч - ГIалгIай отделене правлени, луш йола средстваш Нохч-ГIалгIай Жилсоцбанке тха отделене № 704601 йолча дIаяхьийта а дех. Оаш дIайохьийта средстваш цхьаннахьа хьожаяь хила тарлу (Сийлахьбоккхача Даймехка тIема инвалидий госпитале, бIухошта - интернационалисташта, лаьтта такхарах зе даьннарашта, кхычарна). Цудухьа дохьийташ дола ахча фу лаьрхIа а хьанна дохьийт белгалдаккха деза.

Тхо тешаш да цу даькъалча гIулакха юкъе вай республика къахьегама коллективаша, общественни организацеша, бахача наха дизза дакъа лоацаргхиларах.

Къахетамен унахцIенон Советски фонда Нохч-ГIалгIай отделене правлени.

Иштта цIи йолаш я Л. Н. Толстой цIерагIча Нохч - ГIалгIай пачхаьалкхен университета хьехархой инициативагIа вIашагIъелла гIалгIай Iилман болхлой ассоциаци. Из вIашагIйоллара хетаь собрани хилар укх денош университете. Цига дакъа лоацаш бар Грозберча а Орджоникидзерча а вузашка, Iилман учрежденешка болх бу вайнахах бола Iилман болхлой.

«Iилма»

Учредительни собрани хьайийллар университета доазол арахьарча къамий меттай кафедра заведующе доцента М. И. Чапанова. Цо белгалдаьхар кердача ассоциацена хьалхашка латта декхараш. Царех керттердарех да гIалгIай автономи юхаметтаоттаяра дош къоастадеча ассоциаце членаша хьинаре дакъа лацар, иштта республика экономически, социальни, экологически, кхыдола декхараш кхоачашдеча мамогта гIо дар.

Собране доклад йир университета професора И. Дахкильгова. ДокладагIа хиннача пренешка къамаьлаш дир филологически Iилмай кандидата Т. Муталиева, хоро А. Кушгова, филологически Iилмай кандидата П. Парчиевас, кхыбараша.

Учредительни собране хержар «Iилма» яхача ассоциаце совет, кIаьта совета председателалла хержар исторически Iилмай кандидат М. Точиев.

Боккха кхаж бенаб

Къулбаседа Кавказа зоне «Спортлото» лайзачарна юкъе эггара боккхагIа бола кхаж бенаб Грозненски юрта участка гIишлонхочун Хасуханов Ахьмада.

Итт шу гаргга ха я Ахьмада спортлото билеташ ийду. Билета тIара пхиъ цифра юкъе а йолаш кхаж барга сатувсаш лайзав из.

Иштта цIаькха а аргIанара довзаш Ахьмада белгалъяьккхар 36-нех 5 цифра. БархIлагIча тиражагIа шки варианта тIара 5 знак йолаш кхаж бера цун.

Цу кхажах цо доакхх 18 эзар сомал дукхагIа ахча. Цун баьинача аьттонах хьега боагIа спортивни лотерее ловзаш бараш.

Белгалдаккха доагIа, Ахьмада аргIа а йоацаш «Жигули» — ВАЗ-2109 яха автомашина эца бокъо яьинална.

Дукха ахча доагIаш кхаж бенаб цIен-нанна Г. Доманович, Грозненски универмага урузчик волча Я. Дибилиева, Веденарча бувзама отделене кочегара М. Тухусуева, иштта кхыбарий а.

«Спортлото» ловзача аьттув балба шун.

Оптимисташ шо хуле, шун а баргба аьттув.

В. П. ВЕТРЯК, «Спортлото» СКЗП инструктор.

«БIаьсти».

Х.-Б. ИСРАИЛОВА этюд.

ДIадахача шоаттдийнахьа г. Грозне хилар эскаре баха безача кагирхой республикански слет. Цига дакъа лоацаш бар республикерча ерригача районашкарча призывникий командаш доакъошхой. Хургболча бIухоша торжественни митинг хинначул тIехьагIа, В. И. Ленина памятника, баьчча сий деш, зизаш дахкар.

Слете дакъа лаца бокъо яьккхараш ба районашкарча яхьашка котбаьннараш. ХIаьта, республикански слете а дуккхачар шоаш хила беззача бесса бIухой хургхилар хьахьекхар.

КIирандийнахьа призывникаш тайп - тайпара мероприятеш чаккхйоахаш бар: яхьаш, латараш, тайп-тайпара ловзараш — дукха дар укхаза кастта эскаре баха безача наха эшар.

ДIахо программаца дар грозненски гарнизона цхьа дакъа довзилга. Хетаргахьа цох эггара сакъердамегIа йола мероприяти лоархIаш бар кагий нах. БIухой сийлен музеяга, тIема техникага, эскархочун вахара хьалашка — дуккхача шоашта ца дайнача хIамашка хьежаш бар призывникаш. Цул тIехьагIа цар кхетаче хилар тIема ветеранашца а бIухошца - интернационалисташца а. Цига къоастайнр спортивни яхьаш, белгалъяьхар цар итогаш.

— Эскархо низ болаши могаш волаши хилийтар военкоматийи спорткомитетийи керттера гIулакх да, — аьлар республика тIема комиссара заместитела, эпсара Р. З. Ягофарова.

— Призывникай слет цу балха тIехьара йист мара яц. Вайна гуш да дукхагIча дакъе из болх эшшача тайпара дIахьош болга. Бакъда, вай мехкахой шоай декхар кхоачашдеш болча цхьадолча эскара доакъошкара хоам боагIа призывникаш эшшача тайпара кийчо йолаш бац аьле. Цу тайпара хьал нийсдалара керттера бахьан — цхьайолча школашка лерттIа из болх дIахьо лард йоацаш хилар.

Дош лу яхьай керттерча судахочоа, эпсара В. И. Мясоедовна.

— Укх тайпара яхьаш традици хинна дIаайттай республике, — йоах цо. — Уж шера шозза хул. Районашка чакхъяьхача яхьашка котбаьннараш республикански яхьашка хьачулу. Кагирхошта а военкомата болхлошта а дика пайда боал царех. Цкъа-дале призывникашта дика экзамен хул царех. ШозлагI-дале, укхаза дакъа лоацаш болча военкомашта, болхлошта дика гуш хул малагIча районашка из болх нийса лелабу, малагIча районашка кхоачамбоацараш да. Цул совгIа, цхьадола эскара доакъош да геттара физически кийчо эшаш. Десантникаш, ракетчинаш, МВД бIухой. Укх тайпарча моттигашка къоастабу оаха цу доакъошка гIулакх де мегаргбараш.

ДОСААФ комитета председатела заместитель волча эпсара С.-А. Д. Тайсумова аьлар.

— Укх тIеххьарча кхаь шера геттара алсамбоаккхаш латт из болх. ТIа мел йоагIача хана дикагIа лелабе безаш а ба из. Цхьаккха тайпа негативни хIама хилийта йиш яц вай республике. Вай кагий нах массехана шоай сий лорадеш хьабоагIа. Геттара дика эскархой ба аьнна цIихеза а ба.

А. ДИБИРОВ, И. УГУРЧИЕВ.

Редактор О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

Дипломаташ хулаш латт берех

Берий дипломате центр хьахиннай соахна Москве. Ше дунен тIа йиккхарах цо баркал ала доагIа вовзаш волча берий йоазонхочоа Юрий Яковлевнен доккхий сийна бIарггаш долаш хиннача американски йиIига Самантан.

«Машара зIамига викал». Самантех эггара хьалхагIа иштта аьннад, йоах, цун мехка. Бакъда из вай мехка енача хана дукха дийцад цо газеташ тIа, телевидене гIолла, нах тешабаьб, эрсий царех цкъаза оаллача тайпара унзара ца хиларах, шоай а ерригача планета а вахар дезаш уж хиларах. Цунах тешараш а ца тешараш а хиннаб. Цхьабараш гIад а баха из къоабалъеш хиннаб, хIаьта цхьабараш цунна досье язъе сихбеннаб. ХIаьта авиационни хатар а хинна Самантa йийнача хана кхыметтел журналистий хабараш арадаьннад, из деррига хозахета хинна хIама дац аьнна. (Вешта, бакъ-м хиннад уж хабараш).

Саманта Смита яхаш даьккхар деррига а кхойтта шу мара дац. Из ялар чIоагIIа Iаткъар миллионаш болча кIаьнкийн йиIигийн дегашта.

— Иштгал дукха хабараш доагIаргда аьнна дага дацар сона, — йоах Саманта енначул тIехьагIа лоаца, цхьабакъда, башха-дика книжка яздаьча Ю. Яковлева. — Проблема эттар сона хьалхашка: фу дергда укх письмошта? Царех дикадар хургдолаш фу дергдар-хьогI? ДукхагIдолча бераша яздаьр Саманта вIалла енна а яц яхаш хилча, сога яздаьча цу письмош тIа шоашта дика хетаращцен халахетаращцен цунца дагабувлаш хилча хIаьта а.

ХьалхагIа Ю. Яковлевна дагадехар тайп-тайпарча мехкий бераш вIаши гаргахувлара, дIа-хьа ухилга вIаштIехьдаккхара сагIийна. — хIама гулъе лаьрхIа «Саманта» аьнна проект оттаелга. Из уйла кIоаргъелар, тIаккха машар лорабеча Советски комитете соахка вIашагIъеллар Саманта Смита цIерагIа берий дипломате Центр.

Эггара хьалха 40 советски школьник хилар США-ра, Самантай даьхе йолча МЭН яхача штатера шоай ханнара бераш долча хьоашалгIа ваха. ХIаьта 40 къона американец соахка аьхкий салоIаш хилар Кавказа Iаьржача форда йисте. Цул тIехьагIа цу шин делегаце безаме вIашагIкхетар хилар Москве машар лорабара Советски комитете.

Саманта Смита цIерагIча берий дипломате Центра гIулакхаш дика хилар сенах латт?

Сона хетачох, берашта доал деча боккхагIбарий массаза а къайлагIа лаьрхIа цхьа хIама хул. Нагахьа санна боккхагIбараш а боацаш бераш гулдоре! Из дулу берий дипломате Центра. Юххьанца денз лаьрххIа идеологи йола, алхха цхьа «политически никъ» болаш хургйола — бе-беча мехкашкара тар ма лу дукхагIа берашка шоайла доттагIал тасийта лаьрхIа йола организаци санна дагаеха яр из. Бераш сихагIа гIоргда барта.

МалагIча рузкъах ях Центр? Аз лакхе ма аьларий из машар лорабара Советски комитете болх беш я аьнна. ХIаьта ахча хьежаду цунна бIарччача коллективаша а къаьст-къаьстача наха а телача сагIех яхача Советски машара фондо.

Хьан хила йиш я берий дипломате Центра член? Машара гадаха деза боккхагIчар меттел бераша а аьнна хеташ волча моллагIча кIаьнка, моллагIча йиIига. Бакъдар аьлча, геттара дика дар дийша кхыча мехкий метташ хар ловш, царех моллагIча а цхьан меттала хийцца къамаьл де, хьайга хьадувцар кхетаде ховш хилча.

Хьагучох, уж тайпа бераш тха шортта долаш да. Тха цхьабола берий дипломаташ цул совгIа, геттара дика актерски говзал йолаш а, киноош доахача дакъа доацаш а, башха-дика илли оалаш, халха боалаш а ба. Царех ба, масала, Лычева Катяи Соколов Мишеи. Уж шаккхе а московски школьникаш ба.

Центрера цхьадола бераш, «Пионерски правда» журналисташа теркал мадарра, дешах дика кхеташ да. ХIанз уж кIаьнкаши йиIигаши — цу газета берий редакце членаш.

Тахан планета кIаьдъеннай. ДIахора ханаш дIаяхарел дикагIа хургйий-теш? Цу гIулакха эшар политикаш, дипломаташ, паччахьалкхений деятелаш вIашдухьаленийн хьалашка, хьалххе а безаргбоацаш, вIаши дIа-хьа дувцар кхетадергдола, цхьана гIулакхаш леладара вIаши дог лазара, вIаши новкъостал дара уйла наьна шурийца хIана йижац аьнна дег чу йижар да. Ший низ кхоачаш дола дакъа цу гIулакха юкъе Саманта Смита цIерагIча берий дипломате Моксовски Центро лоацаргда мотташ ва со.

Владимир КОРОЛЬ. (АПН).

ТЕЛЕВИДЕНИ

19 АПРЕЛЬ
ЕРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.30 — Iилма-довзийтара фильм.
9.30 — Марша йоагIийла, музыка!
10.15 — Мультфильм.
10.25 — «И этот голос небывалый» яха М. И. Бабанова театральни мемуараш.
11.25 — Берий сахьат (английски метта урокаца).
12.25 — Коллаж.
12.30 — Ха. ТСН.
15.30 — ТСН.
15.45 — «Армия «Трясогузки» снова в бою» яха бераша дола фильм.
17.05 — Документальни фильма премьера.
17.25 — Поэзе миноташ.
17.30 — Б. Чайковский «мерзаш долча оркестра йола симфониетта».
17.55 — Объектив.
18.30 — Ха. ТСН.
19.00 — «...16 шу даланзеи бонкхагIеи».
19.45 — «Компьютерацара аккордеона йола соло». Ю. Дранга ловз.
20.00 — Iилма-довзийтара фильм.
21.00 — Ха. ТСН.
21.30 — Актуальни интервью.
21.40 — «Кхы а диссар, массехана а санна, дIа ца оалаш цхьадола...» яха СССР халкъа артиста В. Васильева кхолламах долча телефильма премьера.
23.40 — «Тараз» яха В. Набокова феномен.
00.00 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — Iилма - довзийтара фильм.
8.35, 9.35 — Общая биологи. 11-гIа класс.
9.05 — Испански мотт. Iомабу 1-ра шу.
10.05 — Испански мотт. Iомабу 2-гIа шу.
10.35, 11.35 — Биологи, 9-гIа класс.
11.05 — Берага хьажа Iомабалара школа. 3-гIа передача.
12.05 — «Вий» яха Н. В. Гогола произведени экранизаци.
13.20 — Ритмически гимнастика.
13.50 — «Прошедшее вернуть» яхача телефильма юхагойтара сеанс. 3-гIа сери.
17.00 — «Маца юхахкхайнаргба лув кхера» яха художественни фильм.
18.15 — Информационно-публицистически программа.
18.55 — Фильм-реклама.
19.00 — «Импульс» яха прямой передача. Телефонаш: 22-26.68; 22-01-65; 22-93-92.
20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
20.15 — Информационни программа.
21.00 — Хоккей. Дунен чемпионат. Сборни ЧССР — сборни США. Швейцарера трансляци.

20 АПРЕЛЬ
ПIАЬРАСКА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — Iилма - довзийтара фильм.
9.35 — Березина Сергея иллеш.
9.45 — «День рождения в Москве» яхача «Кинопанорама» дола тIатохар.
10.45 — «...16 шу даланзеи бонкхагIеи».
11.30 — Шера ханаш. Апрель.
12.30 — Ха. ТСН.
15.30 — ТСН.
15.45 — Ф. Шопена фортепианни произведенеш, А. Скрябина музыкальни сокровищница.
16.50 — «Лаьтта — вай юкъара цIа» яха фотоконкурс.
16.55 — В. И. Ленина ваьча денз 120 шу дизара хетаь торжественни собрани. Кремлерча съезда Дворецера трансляци. Чакхйоаллаш — «Ха». ТСНи «Спартак» яха А. Хачатуряна балети.
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — «Спартак» яхача балета дIахододар.
22.30 — Коллаж.
22.35 — Из хиннад... хиннад...
23.05 — Взгляд.
00.50 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — Iилма - довзийтара фильм.
8.35, 9.35 — Музыка. 7-гIа класс.
9.05 — Английски мотт. Iомабу 1-ра шу.
10.05 — Английски мотт. Iомабу 2-гIа шу.
10.35, 11.35 — Истори. 8-гIа класс.
11.05 — Берага хьажа Iомабалара школа. 4-гIа передача.
12.05 — «По прочтении Данте» яха Ф. Листа фантази-соната.
12.25 — «Прошедшее вернуть» яхача телефильма юхагойтара сеанс. 4-гIа сери. 1-реи 2-гIеи доакъош.
17.00 — Документальни фильма премьера.
17.05 — Нохчийн мотт Iамабо (нохчий меттала).
17.35 — Ленина Iамийна вай (нохчий меттала).
18.05 — «...А говорим о милосердии» яха 2-гIа передача.
18.35 — Закон, бокъо, мораль (гIалгIай меттала). Прямой передача. Телефонаш: 22-26-68, 22.93-92, 22-01-65.
19.15 — № 4 йолча СПТУ хьех шо.
19.20 — Информационно-публицистически программа.
20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
20.15 — Информационни программа.
21.05 — «Даймохк» яха фильм-концерт.
21.35 — Вай кандидаташ. «Сельская жизнь» яхача газета соб. корр. С. Лорсанукаев.
21.55 — Хоккей. Дунен чемпионат. Сборни Финлянди — сборни СССР Швейцарера трансляци.

РАДИО

ЕРА, 19 АПРЕЛЬ

7.30 Пайдане къамаьл.
7.40 Хоамаш.
7.55 — 8.00 Музыка. Хаоттам.
8.15 Передачай программа.
8.20 Республикански газетий обзор.
8.30 — 9.00 ГIалгIай халкъа музыка концерт.
11.15 «Даймохк» (гIалгIай меттала).
11.30 «Микрофонаца Грозне гIолла».
11.50 — 12.00 «ДоттагIал» (негIий меттала).
16.00 — 17.00 КПСС XXVIII съезда кхачадолхаш! Политически беседаш. Прямой эфир. Телефонаш: 23-40-98, 23-43-41, 23-47-20.
17.15 Дунен халкъашта юкъера обозрени (гIалгIай меттала).
17.30 Концерт (гIалгIай меттала).
18.00 Керда хоамаш.
18.10 Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 Музыка.
18.40 Даьхен истори оагIош (нохчий меттала).
18.55 — 19.00 Музыка.

ПIАЬРАСКА, 20 АПРЕЛЬ

7.30 «Юрта Iуйренаш».
7.45 Хоамаш.
7.55 — 8.00 Музыка. Хаоттам.
8.15 Передачай программа.
8.20 Республикански газетий обзор.
8.30 Реклама.
8.45 — 9.00 В. И. Ленин ваьча денз 120 шу дизара. Дийна мел волчул а дийнагIа». Литературни передача (гIалгIай меттала).
11.15 — 12.00 П. И. Чайковский балеташ (нохчий меттала).
15.15 — 15.30 «Уйлаш болхи кердача хьисапе бе» (нохчий меттала).
16.00 Передачай программа. Хаоттам.
16.01 «ДоттагIий оазаш».
16.16 «ЦIа сийгаш» (гIалгIай меттала).
16.31 «Стипендена — тIакхетар...» студенташа кхы тIа а болх бара проблемех.
16.51 — 16.55 Музыка.

Хаоттам

Тахан республике гIоллеи Грознеи хувцалуш морхаш а йолаш, малхбоалехьара секунде 3—8 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике 15—20, Грозне 17—19 градус йовхал йолаш хилеи тарлу.

Кхоана морхаш а йолаш, цхьайолча моттигашка догIа а делхаш, тайп-тайпарча оагIонашкахьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура бийсана 5—10, дийнахьа 15—20 градус йовхал йолаш хилеи тарлу.

Метеостанци.

Газет арадувл шинарей, ереи, шоаттеи деношка.

ТХА АДРЕС: 364907. г. Грозный, Маяковске ул. 92. Телефонаш: редактора — 22-45-57; редактора заместитела — 22-85-07; бехктохкама секретара — 22-84-68; отделий: партийни вахара — 22-53-12. промышленностеи транспортеи — 22-75-81, 22-65-01; юрта боахама — 22-47-84. 22-90-66; культура — 22-64-75.22-75-78; письмой — 22-85-64; машинописни бюро—22-89-51; корректорски — 22-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907. г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 22-45-57; заместителя редактора — 22-85-07; ответственного секретаря — 22-84-68; отделов: партийной жизни — 22-53-12. 22-54-84; промышленности и транспорта —22-75-81; 22-65-01; сельского хозяйства — 22-90-66; 22-47-84; культуры — 22-64-75; 22-75-78; писем — 22-85-64; машинописное бюро — 22-89-51; корректорская — 22 89-88.

СФ00092. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 1401.